

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 14. ŘÍJNA 1936

ZA KČ 2.—

Oč vlastně jde agrárikům?

VÁCLAV KOVÁŘ

Jak psáti objektivní úvahu o Španělsku

Politická historie lihu

KAREL KUBATA

Od abstraktního umění ke skutečnosti

A. H. BARR

Zvláštnosti americké justice

OCCIDENTALIS

Je fotografie uměním?

B. MARKALOUS

Koalice — Splátka na směnku veřejných zaměstnanců — Katolíci a levice
Vůdcovská všemohoucnost v devaluaci — SdP před prázdninami a po prázdninách
Radek a fantom trockismu — Nekrolog ke Gömbösovi a k jeho politice
Jaký význam má pro nás zestátnění francouzského zbrojního průmyslu?
Pomůže zřídit ministerstvo? — Prémie za lajdáctví — O československý football

Kdo chce psací stroj

PORTABLE (KUFŘÍKOVÝ)?

Prodáme několik továrně nových strojů Portable s úplnou písemnou zárukou, hluboko pod cenou, z důvodů skladových. Gener. zást. psacích strojů, Praha XII, Přemyslovská 26

Sanatorium dra Borůvky

PRAHA II, LEGEROVA UL. 61n.

Ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody

Telefon 212-3-7, 379-0-6, 332-3-8

4 modely
v každé ceně

CORONA

výrobek nejstarší americké továrny
na přenosné psací stroje

GIBIAN a spol., Praha II., Štěpánská 32.
Zašlete mi prospekt na CORONU

Jméno: _____

Adresa: _____

Pozorujte, kolik lidí ještě zanedbává péči o zuby. Potom uvidíte, jak příjemným dojmem působí svěží ústa s péstěnými bílými zuby.

Chlorodont

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Pravidelné debatační večery ve středu v 19.30 hod.

- Referují: 14. X. prof. Dr. J. B. Kozák, poslanec N. S.: Československo ve frontě míru a války.
21. X. poslanec Ferdinand Richter: Obrana státu, motorisace a lihový průmysl.
30. X. profesor na vojenské námořní akademii v Paříži, Henry Moysset, vynikající francouzský historik a politik a známý přítel Československa:
Postoje Československé demokracie v Evropě.

Klub Přítomnost jest při výběru svých přednášek veden především snahou, aby témata jeho debatačních večerů řešila vždy aktuální problémy, sahající naši veřejnost. Proto zahájil klub podzimní činnost tématem, které mělo především nárok na projednání, totiž přednáškou o devalvaci a jejím významu pro ČSR. Obecenstvo mělo při tom příležitost slyšet výklad dvou čelných reprezentantů směru pro i proti devalvaci a to dra Koldříka a Miloše Vaňka. Dr. Koldřík při všem optimismu vyslovil obavu před možným vnitřním zdražením, neopomenul však vysvětlit její oprávněnost v případě, že bude s to zmenšit nezaměstnanost. Ještě zdár nebo nezdár leží podle dra Koldříka v rukou vlády. Koreferent Miloš Vaněk jako přívrženec druhé devalvace naopak na sdkladě

propočtu tvrdil, že druhá devalvace jest s to přinést jak oživení vnitřního, tak i zahraničního obchodu, a vyslovil naději, že vláda bude dosti silná, aby nezvyšovala cenovou hladinu tam, kde by se zvyšování neshledávalo odůvodněným a to především u plodin a viktualii. Debata měla průběh neobyčejně rušný a večer byl jedním z nejzajímavějších debatačních večerů klubu. Mohli jsme se znovu přesvědčit, že debata mezi dvěma věcně argumentujícími protivníky jest nejhodnější formou poučení. Účastníci večera měli příležitost proniknout i do tak složitých a delikátních otázek jako jsou poměry měnové. Z podnětu referentů hodlá uspořádat klub Přítomnost za rok večer dra Koldříka a Miloše Vaňka o tom, jaké výhody přinesla druhá devalvace.

OBSAH 40. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Druhá devalvace. — AMICUS: Jedenáctý prosinec 1935. — JOSEF ČAPEK: ... a přišel Michal a všechno to rozmíchal... — KAREL KUBATA: Politická historie lihu. — STULTUS: Předvolební nálady v SSSR. — SPORTIVUS: Za kulisami našeho footballu. — Španělská paradoxa. — Těžko odpovídat anglickému žurnalistovi. — Jak se k tomu postaví „Venkov“? — Tři léta SdP. — Budeme zase odkázáni na filmy z Třetí říše?

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství
FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Oč vlastně jde agrárníkům?

(Pojednání o důvodech zákulisních.)

Tak se ptá mnoho lidí v republice a ptá se tak i poslední „Přítomnost“. Jde vskutku o význam 11. prosince? Či o linii naší zahraniční politiky? Či o to, je-li u nás pravice a levice? Či o stanovisko k událostem ve Španělsku? Jde vskutku o tyto a jiné podružnější spory, jež „Venkov“ s takovou hlučností po měsíce již vyvolává a na něž více méně hlučně se reaguje na levici a v tisku strany lidové?

Budiž odpuštěno — avšak podle mého soudu nejde o tyto „věci“, nebo jen částečně. „Venkovu“ a jeho inspirátorům jde o zájmy mnohem konkrétnější. Podívejme se blíže.

Do konce tohoto roku musí býti rozhodnuta otázka způsobu dalšího

hospodaření s lihem.

Lidmi, dbalými zájmů státu a veřejné čistoty, byl vznesen důrazně požadavek zavedení lihového monopolu. Tento požadavek je silně podtržnut tím, že v serii článků píše o politické historii lihu „Přítomnost“. Mocná skupina lidí v agrární straně je pobouřena. Její hněv je tím větší, ježto ví, že proti této kampani veřejně nemůže uvést ani slova. Jindy tak hovorný „Venkov“ je hluchý a slepý vůči všemu, co tu odpůrci nynějšího způsobu hospodaření s lihem uvádějí. Proto jde na to jiným způsobem.

V levicových stranách byl oživen požadavek dalšího provádění

pozemkové reformy.

Národně socialističtí poslanci podali v této věci dokonce návrh sněmovně. Tento požadavek zapaluje v kruzích drobného venkovského lidu, i toho, jenž se politicky hlásí k agrárníkům (Domoviny), neboť je příliš mnoho bídy na vesnici, kde nezaměstnanost v průmyslu zvýšila význam kousku půdy pro kousek vlastního chleba. Byl dokonce vznesen požadavek vyvlastnění půdy statků nad 50 ha! A to činitelem nikoli bezvýznamným. Statkáři a velkostatkáři jsou poděšeni. Mají „Venkov“ v rukou, ale z politických důvodů nemohou psát proti pozemkové reformě. Rozvrátili by stranu. Nemohou-li přímo, jdou na to oklikou.

Platnost

kartelní smlouvy cukrovarské

skončila v polovici tohoto roku a jednání o novou smlouvu nevedla dosud k cíli. Bylo dohodnuto provisorium do konce tohoto roku, do kdy má býti smlouva dohodnuta. V kruzích, dbalých zájmů veřejných, se pochopilo, že nadešla chvíle k revisi dosavadní cukerní politiky. Proto se volá po omezení ztrátového vývozu cukru, po snížení cen cukru pro domácího konsumenta, po kontrole cukerní výroby a cukerního hospodářství. Pobuřuje hospodářství, v němž se dává

cizíně kilo našeho cukru za 70 hal., dobytku za 65 hal. a našim lidem za Kč 6.40. Z této politiky nemá řepař ničeho a zemědělci jsou také konsumenty cukru. Proto agrární tisk neopovází se tuto politiku hájit proti všem, kdo si žádají její změny; ale v této politice kotví veliké zájmy mocné agrární skupiny s Agrární bankou a moravským Stoupalem v čele. A proto se jde na to jinak.

Obilní monopol

v prvním roce, hlavně však v druhém roce svého trvání poskytoval velkým producentům obilí výhody, které je přiváděly u vytržení. Letos je jinak. Pod tlakem velikých zásob obilních, způsobených produkční spekulací, pokleslou spotřebou lidových vrstev a zdražením chlebovin a hrozící katastrofy z toho celé instituci obilního monopolu, musila vláda provést distancování obilního monopolu od státní pokladny usnesením, že hospodářství obilního monopolu musí býti soběstačné. Z toho vzešly srážky z obilních cen, přísnější posuzování kvality obilí a ostré předpisy na omezení obilního osevu. Tak obilní monopol zhořknul a v kruzích velkých výrobců obilí panuje z toho rozladění a mrzutost. Avšak reglementací osevu také drobní zemědělci byli pobouřeni, nechtějící býti obětí zemědělců velkých. Vina z toho všeho je svalována na jiné, hlavně na strany socialistické. Psátí proti tomu se nedá, proto se mrzutost agrárníků vybíjí jinak.

Také z

„oddlužení zemědělců“

jsou v kruzích agrárních, zvláště v kruzích zadlužených statkářů, veliké mrzutosti. Největší úspěch agrární strany na tomto poli, zemědělské vyrovnání, ukázal zemědělské zadlužení v zcela jiném světle, než v jakém bylo dosud s agrární strany osvětlováno. Ukázalo se, že zemědělci nejsou nijak katastrofálně zadluženi, neboť případů zemědělského vyrovnání je mizivé procento. A nebude větší, ani kdyby lhůta k jeho ohlášení byla prodloužena ještě pětkrát. Mohli bychom z toho mít radost, jinak však u agrárníků; tam je z toho zklamání a vina se hledá v právních předpisech o zemědělském vyrovnání. A znovu se žádá zřízení oddlužovacího fondu pro zemědělce při ministerstvu zemědělství. Toto ministerstvo provádí sice oddlužování zbytkových statkářů cestou administrativní, agrární straně jde však o to, aby měla mocný finanční ústav v rukou, jímž by mohla kontrolovati pohyb vlastnických poměrů k půdě a vykonávati vliv na zadlužené zemědělce a venkovské lidi, toužící po půdě. Tyto všechny věci nelze vždy dobře hájit, a proto mrzutost agrární strany na nepovolnost druhých stran, kde tyto projekty narážejí, vybíjí se jinak.

Stránka bankovní.

Po politickém neúspěchu národního sjednocení hledal bankovní a průmyslový kapitál spolehlivější politickou oporu a našel ji zčásti u agrár-

ní strany. Tato kapitola hospodárskeho a politického vývoje našich poměrů se neprávem zanedbává, ač by jejich prosvětlení poskytlo klíč k řešení mnohých záhad naší politiky. Také ony záhady, jež sleduje „Venkov“ svými kampaněmi. Národně sjednocený kapitál přenesl do agrární strany nejen svou hmotnou podporu a vliv, nýbrž také národně sjednocenou ideologii. Proto se stal „Venkov“ hlavním listem národně sjednocené mluvy. Proto také bylo tak snadné přestěhovatí tolik redaktorů z tisku Stříbrného do redakcí tisku agrárního. Neslušelo by hlavnímu listu „zemědělské demokracie“ hájiti otevřeně a zřejmě zájmy bankovního a průmyslového kapitálu a jeho kartelů, ale protože zájmy ty musí hájiti, útočí třeba, dejme tomu, na podpory v nezaměstnání a na „socialistickou výrobu nezaměstnaných“.

K tomu uvažme agitaci pro

v ý m ě n u m i n i s t e r s k ý c h r e s o r t ů ,

která tak zesílila po presidentských volbách. Nemůžeme podceňovati význam takové změny ani po stránce osobní, když ve všech ministerstvech mají agrárníci nové lidi, citlivé na vše, co se dotýká jejich postavení, kteří nesprávně pojmají osobně snahu střídání strany v ministerstvech; tím méně smíme podceňovati význam takovéto změny po stránce politické a vliv agrární strany na závislé lidi. Kdo v agrární straně dovede si dnes už představit, že by v ministerstvu zemědělství nebyl ministr z agrární strany? Takového něco by považovali za neštěstí a krach celé strany. Agrární strana přiliš zarostla do státního aparátu. Ale to právě jsou důvody, proč se o střídání usiluje, neboť lidé si kladou otázku: když je to už dnes takovéto, jak bude za deset, patnáct roků? Správnost zásady střídání stran v ministerstvech je však tak zřejmá, že veřejně se proti ní nedá nic dělat, zejména ne těmi, kdož horlí proti přebujelému stranictví v správě státu a potichu obdivují princip totalitní.

Tedy povolit a souhlasit? Na to není ani pomyslení. Ohromné hospodářské podniky, úřady, akce atd. atd. agrární strany jsou závisly dnes na podpoře a pomoci ministerstva zemědělství. Počínaje Zemědělskou akademií v Praze a konče pastvinářským družstvem na Podkarpatské Rusi, na všechno to najdete položky v rozpočtu ministerstva zemědělství anebo peníze bez rozpočtové položky. Lih, cukr, hnojiva, semenářství, len, brambory, obilí atd. atd. atd., to vše dnes kotví v ministerstvu zemědělství. Nevíme opravdu, co by se musilo stát, aby agrárníci tohle všechno vydali; ale za dnešních poměrů? Ani nahlédnout nedovolí, natož aby to dali z rukou!

Ministerstvo národní obrany

dávno není agrárikům jen ministerstvem obrany republiky. Vojáci musí jíst, proto agrární strana dodává armádě potraviny, koně třeba krmit, proto agrární strana dodává armádě oves, seno, slámu; motory potřebují pohonné látky, proto agrární strana dodává armádě svůj lih, armáda potřebuje zbraně, proto je zájem na Škodovce a zbrojovkách.

A za tím vším jsou agrární družstva, lihovary, nejruznější podniky, banky, kapitál zemědělský i průmyslový. A takovéto zájmy vyžadují podpory a ochrany politické správy. Proto jsou zemští presidenti agrární, proto jsme tak daleko, že okresní hejtmani chodí k raportu do agrárních sekretariátů a na schůze vítat agrární poslance.

Není argumentů, když se má odpovídati na útoky těch, kdož srovnávají, kdož uvažují o tom, kam tohle povede, kdož se děsí důsledků a vážně, z lásky k tomuto státu a v zájmu obecném chtějí změnu a obrát. A protože není argumentů a nesmí jich být namnoze ani vzhledem k vlastním lidem, proto se jde na to jinak: vyvoláváním hádek z nicotných důvodů, aby to bolelo nepohodlné lidi, v domněnání, že ostatní, aby byl pokoj, povykujícímu a vyhrožujícímu vyhoví a nechají jej, aby i nadále ve společném hospodářství dělal si, jako dosud, co sám chce.

K tomu dlužno uvážiti ještě důsledky 18. prosince m. r. Že byla dotčena její pýcha výsledkem presidentské volby, to je nesporné. Bylo však dotčeno ještě mnohem více. Odtud ta starost o linii naší zahraniční politiky.

Z toho co jsme řekli, nemá býti vyvozováno nic proti významu agrární strany v našem veřejném, hospodářském a státním životě. Můžeme býti nespokojeni s tím, co agrární strana dělá, avšak nemůžeme jí upříti její význam. Nebylo by to dobře a nebylo by to spravedlivé. Bude-li agrární strana zachována myšlenkou demokracie, zdravé hospodářské politiky a rovnováhy ve státě, bude to dobré pro republiku i pro ni. Jinak pevně věříme, že v boji s potřebami státního života, ať na kterémkoli poli, prohraje to i agrární strana. 18. prosinec 1935 ji mohl o tom poučit.

Václav Kovář.

p o z n á m k y

Koalice

Nelze říci, že by slovo koalice bylo u nás oblíbeno. Mnohé nemilé představy a vzpomínky jsou s ním spojeny — politický klíč, rozdělení prebend, tajná jednání v zákulisí atd. Byly doby, kdy termíny od tohoto slova odvozené, jako koalicičník, koalicičnictví a pod., nabývaly v ústech lidu přízvuku potupného.

Je to náhoda, že je dnes koalice mnohem méně vystavena kritice — a někdy snad i spravedlivé kritice — než bývala? Sotva. Nynější mírnost k ní se zakládá nepochybně na tom, že si politická veřejnost — přes všecku někdejší kritiku — uchovala také vědomost o jejích zásluhách. Na prvním místě v řadě zásluh je tato: koalice až dosud uměla zajistit sociální mír v zemi, převedla nás v klidu přes údobí převratů, zachovala základní principy demokracie a třebaš nevyvinula nijakou politickou velkorysost, třebaš nedovedla před obyvatelstvem této země velkými plány a programy otevřít dalekou perspektivu a soustředit všecko úsilí na jeden veliký cíl, přece jen dovedla státu dát aspoň nezbytné a učinit většinou obyvatelstva i v dobách největší tísně život snesitelným. To jistě není málo, a cení se to vysoko zejména při dnešním větším mezinárodním nebezpečí. Cení po zásluze.

Kritiky, o kterých jsme mluvili, týkaly se vesměs koaliciční praxe. O koaliciční zásadě, o tom, že v této zemi není při dnešním stranickém rozvrstvení obyvatelstva možná jiná demokratická vláda než ta, která vzniká dohodou hlavních stran, nebylo celkem nikdy pochybností. Tam, kde není sporu o principu, snadno se přimhouří oko nad praxí, když doba dozrála tak, že se už nelze přít o detaily, nýbrž jen o věci zásadní. Proto jsme dnes i ke koaliciční praxi shovívavější než v oněch blahých letech, kdy bezpečnost státu ještě z velké části počívala na příznivých výsledcích války. Dost možná, že i praxe sama je nyní trochu lepší.

Takto asi smýšlíme dnes o koalici my, demokratičtí občané. Sotva kdy měla tedy koalice ve veřejném mínění příznivější podmínky pro klidnou práci. Tím nepřijemnější je, že jich nedovede dost využít. Ve chvíli, kdy veřejné mínění nejméně pochybuje o její užitečnosti, začínají o ní, jak se zdá, pochybovati některé osoby blízké koalicičnímu vedení. Takový dojem aspoň dělá to, co v poslední době píše „Venkov“, mlu-

vící právě jménem této pochybné skupiny. Kdyby šlo o drobnosti, nebylo by třeba tolik si věci všimati. Ale jde o projevy, které sahají na sám základní princip koalice, o němž, jak jsme výše řekli, se dosud nepochybovalo.

Těžiště koaličního principu je v kolektivní odpovědnosti všech stran většiny za to, co koaliční vláda dělá. Každá strana má jistě právo být nespokojena s dosavadním směrem koaliční politiky a usilovat o jeho změnu. Ale chce-li to činit, nesmí si z ničeho nic počínat tak, jako by za to, co se dělo dřív, neměla odpovědnosti. Nesmí na příklad začínat proti dosavadní zahraniční politice vlády polemiky v novinách. Nelíbí-li se jí tato politika nebo považuje-li ji za nedostatečnou, má své předněst nejdřív v koalici a říci, v čem si přeje změny. Nepodaří-li se jí se svým stanoviskem prorazit, musí si rozmyslet, co chce dělat: buď chce mluvit, ale potom musí vystoupit z vlády a dát tímto činem na jevo, že odmítá odpovědnost za další vládní politiku; anebo dovede mlčet a potom může ve vládě zůstat. Je to zřejmě věc praktické úvahy o tom, co má pro takovou stranu větší cenu: zdali účast ve vládě a kázeň jazyka anebo postavení opoziční se vši volností mluvy a agitace. Ale pokoušet se spojit obojí, výhody vládní moci a nevázané opoziční, to se dělat nesmí, protože to demoralisuje a pustoší veřejné mínění a podlamuje samy základy koaliční loyality.

Za dlouhá léta koaličního vládnutí vžilo se ještě další pravidlo, které se nyní počítá k základním principům: že všechna první místa ve státě a v koaliční soustavě mají být obsazena příslušníky nejsilnější strany. Z tohoto názoru se časem u první koaliční strany vyvinulo nerozpacité bažení po monopolu politické moci: tato strana chtěla uchvátit a z velké části také uchvátila rozhodující podíl moci nejen ve vládě, nýbrž i ve správě, a přestala brzy činit rozdíl mezi oblastí politickou a soukromou: začala se usazovat také v průmyslu a v hospodářství, plánovitě obsazovala všechny jen trochu významnější pozice v celém veřejném životě a začala si dokonce pořizovat i vlastní odborové organizace dělnické.

Na těchto důsledcích vidíme, že na pravidlu prvenství je něco nezdravého. Kdybychom je totiž nechali provádět až do nejzásadnějších mezí, nepotřebovali bychom nakonec vůbec koalice a mohli bychom celou vládu odevzdat prostě do rukou nejsilnější strany. Koalice však byla původně myšlena jinak: jako sdružení stran na základě rovnosti, i když se ovšem početní síla velkých stran i tady silně uplatňuje. Ale koaliční princip má tento tlak velkých hmot spíše korigovat než zesilovat. Proto se také strany v koalici nemajorisují, nýbrž jednají tak dlouho, dokud nenaleznou kompromis všem přijatelný. Nechme dnes stranou nevýhody této zásady, na něž se často ukazuje. I když nevýhody jsou, musíme uznat, že zásada má svůj dobrý smysl, a po dosavadních zkušenostech bychom sotva mohli dát radu, aby byla opuštěna.

Principu koaličního prvenství by se tedy mělo užívat jen s mírou. Pokud jde o výběr osob na první ústavní místa a na klíčové pozice v koalici a ve státní správě, měla by to být jen mechanická pomůcka, která může být dobrá tam, kde není mezi kandidáty velkých kvalitních rozdílů a kde je Petr jako Pavel. V takových případech tedy sáhněte do shluku největší strany, vytáhněte odtamtud nějakou osobnost a posadte ji na vysoké místo, které má být vyplněno. Ale je-li v kterékoli straně kandidát, který se vymyká z běžného průměru, který má nadto za sebou známé politické dílo, který charakterem i přesvědčením ručí za to, že si bude počínat přísně ústavně a demokraticky, pak je vaše povinnost odložit stranický klíč a prestižní ohledy a jednomyslně zvolit tohoto kandidáta. Neboť proto máme demokracii, abychom se řídili rozumem a abychom si dovedli postavit v čelo lidí nejlepší, tak jak se vynořují z lidu, a abychom se nemusili řídit mechanickými pravidly, jako je panovnická dědičnost, příslušnost k dvorské nebo diktátorské klice a jakým by se mohla stát i zásada prvenství relativně největší strany. Pak by to nebylo pravidlo demokratické, nýbrž demokracii ubíjející.

Zdá se nám, že bychom se na tyto základní principy koalice měli rozpomínati právě dnes. Z. S.

Splátka na směnku veřejných zaměstnanců

Vzrušený politický týden se skončil smírně také pro veřejné zaměstnance. Pravíme-li smírně, musíme po pravdě dodat, že cenu smířlivosti by získali s velkým náskokem právě zaměstnanci. Prokázali za minulá léta i minulá měsíce a týdny mnoho sebezapření. Nejen nesli těžké oběti hmotné, nýbrž měli i dosti důvodů k nelibosti nad způsobem, jak jim byly ukládány. Koalice se při „úsporných opatřeních

personálních“ nechovala zrovna statečně. V demokracii se mimo to těžce snaší, rozhoduje-li se o lidech bez jejich účasti. Ale také poslední doba dala několikrát veřejným zaměstnancům příležitost, aby dokázali, že jsou živlem rozvahy. Číslice o úhrnu platů státních zaměstnanců, jak je uvedl ministr financí před prázdninami v senátě, způsobily mnoho a zbytečné trpkosti, když je museli zaměstnanci vyvracet. Nový neklid způsobily zprávy, z nichž se soudilo, že platové srážky budou zrušeny jen tehdy, přijde-li v důsledku devalvace nová vlna drahoty. Podobně byli zaměstnanci zklamáni, když se dověděli, že by se neužilo v jejich prospěch úspor, jež by objevili. Veřejnost může litovati zvláště této věci. Nebylo by na škodu, kdyby zaměstnanci, kteří jsou zajisté věcem, lidem a dějům nejbližší, posvětili důkladně do některých koutů veřejného hospodářství.

Bylo by nevděčné nevzpomenouti při tom těch, kdo jsou představiteli veřejných zaměstnanců. Pracovní souručenství veřejných zaměstnanců je nesporně jejich legitimní mluvčí. Je to původní koaliční dvanáctka, doplněná zástupci Exekutivy veřejných zaměstnanců. Pracovní souručenství je oprávněná naděje na zánik „teorie společné mysli“. To byla totiž domněnka, že úhrn peněz na zaměstnanecké platy je hodnota pevná, že jde tudíž jen o to, kolik si kdo z mysli nabere. Tu byl pramen revnivosti mezi rozličnými zaměstnaneckými skupinami, za Rakouska dokonce uměle živěný shora: pro ni se nemohli zaměstnanci dohodnout o společné akci, jsouce roztržštěni v nesčetné spolky a společky udatné se potírající. „Rozděl a panuj“ — se ověřovalo i tu. Krise má pro veřejné zaměstnance v tomto ohledu cenný výsledek. Mnohost organizací sice trvá dále, tu ještě poměry nedozrály, ale dosáhlo se aspoň jednotného vedení — a prvních úspěchů, byť skromných.

Dlouho se zdálo, že koaliční dvanáctka má nechuť k součinnosti s Exekutivou. Tehdy se snažil Stříbrného tisk vřít kal nespokojenosti a lovit ve skupině tak zvaných organizací politicky neutrálních, jejichž většinu soustředila Exekutiva. Byl to akt státnické moudrosti, když se dvanáctka na podzim 1934 odhodlala pozvati Exekutivu ke společné úradě a postupu. Přispěla tím znamenitě k vnitřnímu klidu a k vítězství demokracie v květnových volbách 1935. Od té doby se součinnost obou skupin utužuje a prohlubuje a Pracovní souručenství nabývá váhy, ostatně dobře zasloužené. Proto nepovažujeme za šťastný návrh, aby se Pracovní souručenství rozešlo, kdyby nedosáhlo letos úspěchu. Jasně sliby ministerského předsedy dra Hodži zatím odsunuly tento záměr ad acta, ale přes to se o tom zmiňujeme — zásadně: není snadné rychle opět vybudovat, co se dlouho tmelilo, ztracené pozice se těžko dobývají zpátky, promarněný čas jsou často promarněné peníze a věci ještě cennější. Spíše je třeba pomýšlet na lepší vybavení společného orgánu a výkonnější organizací součinnosti. Nejlepší by bez pochyby byla komora veřejných zaměstnanců se záměrem zajištění všlmem na všechny věci týkající se zaměstnanců. Dá se však mnoho dosíci i záměrným a soustředěným postupem.

Pracovní souručenství se domohlo významu vlastností, za kterou zvláště zaslouží uznání. Řekněme jí hned: za odvahu k odpovědnosti. Bylo snadné agitovati, svalovati vše na vládu, bouřiti. Bylo to snadné, ale neodpovědné — a státu nebezpečné. Ukládané oběti byly kruté. „České slovo“ na příklad vypočítalo, že přednosta okresního soudu, tedy vyšší úředník, dostává z hrubého měsíčního platu 1809 Kč skutečně jen 1150 Kč. To je stlačení životní míry na hranici pouhé animalní existence. Nebo si představme zklamání úředníka, jemuž má platový postup (třináctka) zvýšiti plat o 225 Kč měsíčně. Tak zvanou postupovou taxou se mu však sníží přírůstek na rok o polovic. Daň i se zvláštní přírůzkou, příspěvek pensijní a Léčebnému fondu se mu však ihned vyměří z celého pomyslného zvýšení, jímž se dostane do vyšší vyměřovací základny — takže dostane opravdu jen 40 Kč. Jaké krivdy působí krácení činovního u manželských dvojic, jak pustoší dluhy a drahota, to by byly zase jiné historie. To vše byly tvrdé důsledky pro lidi, kteří by rádi žili kulturně a na něž se ještě kladly vyšší a vyšší požadavky výkonu, neboť hospodářská krise práce přidala a stát zato omezil příjímání sil a povyšování.

Státní pokladně bylo však zle, velmi zle. Bylo třeba obětí v zájmu vyšších cílů. Zdali byly rovnoměrné a zdali musely být tak veliké, to zde sotva rozřešíme. A někdo za ně musejí nésti odpovědnost. Odborářští vůdci veřejného zaměstnanectva měli dokonce více statečnosti než politické strany. Do-

vedli prevzítí časť zodpovednosti, prispeli ke klidu vo štáte, kedy toho bolo veľmi potreba. To bola ona koalíčná smienka, ba štátna smienka, ktorou nyní Pracovní soursúčenství predložilo. Kdo by se odvážil ji neuznat? — *ld.*

Katolíci a levice

Do Man správne upozorňuje, že socializmus není jen věcí proletariátu, neboť jsou vrstvy, které se vzpírají „proletárskému“ uvědomení, ač jejich životní zájem nemůže být na galérii kapitalismu. Doporučuje proto, aby se socialisté snažili získati tyto protikapitalistické vrstvy konkrétním minimálním plánem hospodárské obnovy, který má jíti na účet velkého průmyslového a finančního kapitálu. Má na mysli hlavně drobné živnostníky, zemědělce a úřednictvo. Ale jsou i skupiny s jiným společným jmenovatelem než sociálně hospodárským, jež by stály za pokus. Jsou to zejména náboženská vyznání. Socialističtí orthodoxové málo dbají — na svou škodu — na příklad katolíků. Ne ve všech státech je katolická církev pilířem reakce. Také politické katolické strany nemají daleko tak stejné stanovisko sociální, hospodárské i obecně politické, jak se běžně má za to. Když ve Vídni prováděl Dollfuss s Feyem ve jménu katolického stavovství krvavé řeže sociálních demokratů, ozval se neobyčejně ostře veřejným projevem s tribuny Mezinárodního úřadu práce generální sekretář katolické dělnické internacionály Holanďan Serarens. Odsoudil rozhodně vídeňské vraždění a prohlásil, že nemají s katolictvím a katolickým stavovstvím pranic společného.

Socialisté by měli znáti lépe katolický svět. Měli by dobře znáti obě sociální encykliky, zejména encykliku *Quadragesimo anno expleto*. Měli by nad ní zajisté dost příležitosti k nesouhlasu. Ale našli by v ní také mnohé, co by bylo znamenitým argumentem hlasatelům sociálně hospodárské reformy. Mohli by ukázati i našim katolíkům, že zvláště její formulace stavovského zřízení je mnohem blíže demokracickému pojetí než fašistickému. Měli by více o další vydatný prostředek, jak rozmnožiti přívržence lepšího uspořádání. Jde přece o počestnější životní podmínky pro lidstvo nebo aspoň pro vlastní národ. A třeba je hodné podivu, že ve snaze o ně není nazbyt spojenců, nesmí nás náš údiv zabrat tak, aby chom nezískávali za spojence všechny, kdo by jimi být mohli a měli.

Říšská odborová rada křesťanských odborových organizací je ústředna katolických odborářů. Podle poslední statistiky soustřeďuje 118.000 organizovaných zaměstnanců, číslíce na naše poměry nikoli malá. Tato ústředna předložila ministrům delší pamětní spis, který je vlastně hospodárským programem. Proto stojí za pozornost. Katoličtí odboráři ostatně spolupracují už léta svorně s oběma socialistickými odborárskými ústřednami, Odborovým sdružením čs. (656.000 členů) a Čs. obcí dělnickou (319.000 členů). Ježto je v Československu 2.107.000 odborové organizovaných zaměstnanců, představují tyto tři ústředny polovinu organizovaných zaměstnanců. Význam tohoto bloku je však mnohem větší, neboť ostatní organizace jsou velmi roztržité a z ústředěn jen dvě mají přes 100.000 členů (Republikánské ústředí zaměstnanecké — 190.000, Odborové ústředí — 108.000). A ježto se odborárství stalo po válce uznávaným a rovnocenným členem obecné politické skladby, má program katolických odborářů význam i v souvislosti s ostatním odborárstvím.

Sociálně ochranné zaměstnanecké požadavky katolických odborářů tu neuvádíme, neliší se celkem od běžných resolucí ostatních odborářů. Za zmínku toliko stojí odpor proti zaměstnaným ženám, ale omezený jen na ženy vdané a ostatně formulovaný velmi mírně a s mnoha doplňkovými požadavky (příspěvků chudým ženám na děti). Je odůvodňován populačně a poznámkou, která je příznačná pro základní tón pamětního spisu: „Boháči beztoho děti nemají a oni také národu budoucnost nezabezpečí.“ Nám jde však o názory a záměry hospodárské. Hospodárská politika zabírá mnoho místa na začátku i na konci spisu. Je tu řeč o dobré obchodní politice, zlevnění úvěru, investičním plánu, kontrole cen, syndikalizaci, budování náhradního průmyslu, reformě zadávacího řádu.

Ale nejdůležitější jsou zásadní hlediska sociálně hospodárská. Kritika nynější hospodárské soustavy je shrnuta větou: „Není možno dále udržeti liberalistický řád, který umožňuje, že v době nadbytku životních potřeb má lid hlad.“ Odmítnutí, jak vidět, velmi příkré, levice přijatelné, je-li míněn hospodárský liberalismus, čemuž lze přisvědčiti ze souvislosti. Ale pamětní spis formuluje také pozitivní zásady. Citujeme hlavní místo: „Křesťanští odboráři jsou pře-

svědčení, že vůdčí zásadou nového hospodárského života, o jehož nové formy jsou činěny na různých stranách pokusy, musí býti nikoliv volná soutěž, nýbrž sociální spravedlnost, nikoliv zisk, nýbrž ukojení spravedlivých potřeb všech. Hospodárské statky mají živiti všechny lidi, to je vlastní účel jejich a úplný dostatek jejich ukazuje, že to skutečně možné je a že jenom nespravedlnost řádu brání spravedlivému jejich rozdělení.“ Sociální spravedlnost jako protiva volné soutěže tedy znamená zřejmě hospodárství řízené — čím, to naznačuje jasně dvojice: nikoliv sociálně zmateným soukromým ziskem, který porádá stupnici hodnot (cen) podle náhodnosti tržního nedostatku, nýbrž sociálním užítkem, odvozeným z objektivně zjistitelných sociálních potřeb a z pořadí jejich naléhavosti. A ježto ani spravedlivé rozdělení výsledku národního hospodaření není možné v síti soukromého zisku, jsou katoličtí odboráři zřejmě i pro jinou rozdíleci soustavu. Jakou, to lze vytušiti z věty: „Celá štátní politika sociální a zaměstnanecká musí se řídití vrcholnými zájmy národního růstu hmotného i mravního.“ Proto se zamítají soukromé monopoly, v jejich cenovém diklátu trefně se spatřuje forma soukromého zdanění spotřebitelů. Proto se také důsledně navrhuje štátní hospodárská rada jako ústřední hospodárský orgán, „který by jednak vyvražoval různé zájmy hospodárských skupin, jednak na základě této činnosti připravoval a prováděl celý plán hospodárské přestavby“.

Nerobírajíce dále všechny důsledky a souvislosti, smíme snad tvrditi, že tu máme před sebou program vskutku radikální. Myslíme-li pak levice dnes vůli k hospodárské reformě na solidaritních zásadách, máme co činiti nesporně s levicovou složkou. Uvědomíme-li si zároveň, že socialističtí odboráři denní a konkrétní povahou své činnosti nestojí zpravidla na krajní levici svých stran, představují se nám tři koalici odborárské ústředny jako blok nikoli jen mechanický, spojený jen dočasností vládní koalice. Budiž to dotvrzeno závěrečnou větou pamětního spisu, jehož místa, nejvýznačnější pro demokratický sociální reformismus, sami podtrhujeme: „Chceme ve spolupráci se samostatnými skupinami zaměstnanců pracovati pro uskutečnění spravedlivého řádu a pořádku ve štátě a prohlašujeme, že stojíme na straně skupiny, podporující sociální pokrok, práci pro blaho lidí, ochranu republiky a její samostatnosti.“ *J. Kladiva.*

Vůdcovská všemohoucnost v devalvaci

Ještě nedoznaly z různých stran chvalo zpěvy na Vůdce a Vůdcové nepřestávají ujišťovat celý svět, že jen oni mají pravdu a jen u nich je spása. Hodně dlouho se budí zdání, že jen vůdcovské režimy jsou všemohoucí, a téměř heslovitě se uchytíla pověra: co Vůdce, to čin.

Nové události opět dokázaly, že zdání klame. Máme tu na mysli světové devalvační pohyb a postup vůdcovských režimů v záležitostech, kde rozhodují suchá čísla a přesné hospodárské výpočty a rozpočty. Proč? Jednoduše proto, že právě tyto výpočty, vzdálené citovému vzrušení, dosvědčily, jak skutečnost podmiňuje a ohraničuje činy vůdci a nedovoluje jim zázraky. Potvrzení dostáváme i z kruhů, kde pro vůdcovské režimy nikdy nescházel obdiv, smysl a chuť. V pravidelném pražském článku „Slováka“ objevilo se toto příznání:

„Politika se denně mění. Mussolini, ten hrdý, sebevědomý italský duce, řekl, že lira zůstane pevná, nerušená ve své hodnotě. Garantovalo to slovo sebevědomého vůdce. A o vůdcově slovu si nikdo netroufal pochybovat. A, hle, ani slova vůdce nejsou nezměnitelná. Když padaly valuty celého světa, padla také italská lira.“

Je to vzácné a velmi poučné příznání. Jen je třeba, aby si je vzali k srdci ti, jichž denní modlitbou je dosud žalm: co Vůdce činí, vše dobré jest. *jh.*

SdP před prázdninami a po prázdninách

Koncem května přinesla organizační část Henleinova týdeníku „Rundschau“ suché prohlášení K. Henleina, že řada lidí se pokusila rozbítí vnitřní jednotu hnutí, že jejich (stranická) nevěra jest prokázána a že proto pro (stranickou) nevěrou, věrolomnost se podle § 153 vylučují M. Smagon z Olomouce a dr. Ant. Kreissl z Podmokel. A o několik řádek dále loučil se K. Henlein s Kasperem, který „se dostal do těžkého konfliktu mezi osobními závazky ke kruhu svých přátel a povinností vůči hnutí a proto požádal, aby byl zbaven

svých funkcií ve straně“. Čemuž K. Henlein vyhověl a poděkoval Kasperovi za jeho práci. Hned další číslo „Rundschau“ sděluje, že Konrad Henlein pověřil poslance Rudolfa Sandnera provedením „čistky“ ve straně a dal mu k tomu cíli zvláštní plnou moc, Sandner pak na devíti sloupcích „Rundschau“ vypovídá „Kampf der Rebellion!“; vypočítává všechny hrůzy opozičníků; odmítá neodpovědné útoky proti W. Brandovi a dává najevo, že s rebely a zrádci ostře zatočí. Tak to vypadalo před prázdninami.

Po prázdninách to dopadlo takto: ze sekretariátu Konrada Henleina zmizel Walter Brand, na jeho místo přišel nový tajemník Jonak. Kasper a Kreissl se vracejí do vedení Henleinovy strany; byl zřízen t. zv. Führungsrat, do něhož po boku Sandnera, který měl očistiti stranu od rebelů, usednou Kasper a Kreissl, před prázdninami vyloučený z SdP pro věrolomnost. A Sandner, který měl od Henleina v ruce zvláštní plnou moc k potření vzpoury ve straně, vzdává se předsednictví poslaneckého klubu SdP a Henlein mu děkuje za cílevědomou jeho práci stejně vřele, jako děkoval Kasperovi, když odcházel ze strany. Rebelové z června si vynutili v říjnu, že vedení strany, Henlein a lidé z Kameradschaftsbundu před nimi ustoupili. Nic nezůstalo z tažení proti rebelům a zrádcům, do něhož se s takovou chutí pustil v Henleinově straně bývalý sociální demokrat, poslanec Rudolf Sandner. Oposice, která měla býti rozmetána, má — vedle Jonaka — ve vůdcovské radě Kaspera a Kreissla. Oposice má prohlášení K. Henleina, že uznává výrok čestného soudu, který odsoudil jeho spolupracovníka Waltera Branda. V době, kdy má Evropa své vůdce, Duce, Führery, má sudetoněmecká strana Führera, který nevede, ale který ustupuje před opozicí ve své straně. Ovšem: zdá se, že tu působily i síly jiné.

V. Gutwirth.

Radek a fantom trockismu

Zatčení Karla Radka, které dosud nebylo sděleno sovětské veřejnosti, oživuje rozpravy o trockismu. Sovětské soudy se snažily již při přelíčení proti Zinověvovi a druhým vzbudit dojem, že to jsou mstiví a tajemní spiklenci, jichž bezmocnost se vybíjí divokými atentáty a jejich přípravou. To se šířilo lidem, kteří dlouhá léta potírali individuální terorismus. Ačkoli se mluvilo o básných psech, které třeba zastřelit, nikdo neuvěřil, že šestnáct obžalovaných považovalo atentáty za politický prostředek k cíli, dokonce ve spojení s Gestapo. Marná bude taková námaha i v Radkově případu, který má být hlavou nové skupiny devatenácti obviněných. Režie prvního procesu selhala a to alespoň částečně vysvětluje, že Jagoda, komisař vnitra, musil opustit své místo. Rozhodně i v soudní síni moskevského přelíčení to vypadalo, jakoby tu visel nápis, že na lavici obžalovaných zasedl zběsilý trockismus, jako samostatný směr a více méně mezinárodní organizace vrahů.

Státní zástupce se nijak nenamáhal vysvětlit, co to trockismus je. Spokojil se tím, že tímto výrazem znovu a znovu nadával politickým osobnostem, z nichž leckterá nejednou prudce útočila proti Trockému a jeho stoupencům. Z moskevské soudní síně přenesly se tyto nadávky za hranice SSSR a tak je možno číst denně v komunistických listech různých zemí: „Byl vyloučen pro trockismus.“ Bez dalšího odůvodnění. Poněvadž se čistka proti „trockistům“ provádí nejen v Sovětském svazu, ale i v celé Evropě a všude jinde, dopadá tíha této kletby na mnohé. A kdyby to záviselo pouze od přání dnešního vedení komunistické internacionály, ve které se bez Stalinovy vůle ani myš nehne, zapadlo by tisíce lidí do pomyslné rovnice: trockismus = mezinárodní atentáctví.

Jaká je však na rozdíl od toho skutečnost?

Celkem prostá a historicky ověřená. Trockismus jako politický směr neexistuje, a stoupenci Trockého, sdružení ve IV. internacionále, sami se bedlivě vyhýbají takovému označení. Nespokojenost se Stalinovou politikou nezůstala omezena na Sovětský svaz a v posledních letech ozývala se a šířila ve všech komunistických stranách. Téměř výlučně bez jakéhokoli spojení s Trockým a jeho přívrženci, ba dokonce většinou a současně v prudkých taktických sporech s nimi. Víme, že existuje IV. internacionála, ale právě tak víme, že jsou v různých zemích uvnitř i mimo komunistické strany opoziční skupiny, samostatné a na IV. internacionále naprosto nezávislé. Jsou v Americe, kde je vede Lowestone, ve Francii, kde se stal jejich vedoucím Ferrat, nedávno vyloučený člen hlavního vedení francouzské strany, jsou v Československu, Německu, Rakousku, Polsku a jinde. Ani Sovětský svaz v tom nečiní výjimku. Právě proto, že tuto nespokojenost a opozici nelze prostě vyhladit, je každý, kdo projeví opoziční smýšlení,

puncován trockismem, aby tak vzniklo mezi řadovým členstvem domnění, že patří mezi ty vykouzlené atentátníky. „Trockismus“ stává se současně pronásledujícím i pronásledovaným fantomem Stalinova vedení.

Dnes už sotva kdo pochybuje, že moskevský proces neměl zasáhnout pouze Zinověva a jeho druhy, nýbrž celou opozici v Sovětském svazu a v ostatních zemích. Nepodařil se. Režie, průhledná jako kulisy venkovského divadla, zklamala od začátku.

Jagoda tedy šel.

A na jevišti se objevuje Karel Radek s novou skupinou starých bolševiků, aby se stal obětí nového účtování nikoliv s trockismem, nýbrž s opozicí proti Stalinově politice.

K. Frič.

Nekrolog ke Gömbösovi a k jeho politice

Lze očekávat po smrti maďarského ministerského předsedy Julia Gömböse pronikavé změny? Není třeba přítit se o tom, že maďarské království, spravované říšským správcem Mikulášem Horthyem, touží v snahách všech svých obyvatelů po změnách.

Maďarsko zdědilo po starém státním útvaru rakousko-uherském lid a — říkejme tomu — panující vrstvy. Lid za celou dobu existence nového maďarského státu neměl příčiny k spokojenosti. Nebylo mu dáno to, oč usiloval a co mu ve jménu novověkého státu mělo býti dáno. Osmnáct let uplynulo od doby, kdy dnešní Maďarsko mohlo si zcela jinak zaříditi svůj vnitřní život k spokojenosti svých širokých vrstev. Nestalo se tak. Maďarské vlády od roku 1920 zapomínaly soustavně na nejdůležitějšího činitele každého státního útvaru: na lid. Přání, potřeby, nutnosti, prosby a hrozby zůstaly nevyšlyšeny. Sociální zákonodárství nebylo nijak modernisováno.

Ani poslední vláda Julia Gömböse neměla s dostatek dobré vůle hnouti s problémy země způsobem rozhodným. Generál Gömbös Gyula nebyl politikem, jenž bral ohled na střední stav a na dělnictvo, na malé sedláky a kapitálově slabé obchodníky. Zmeškal chvíli, kdy mohl hráti dějinnou roli v životě Maďarska. Původ Gömbösův ho přímo předurčoval k úloze smířícího soudce maďarského národa. Druhý — jeho vlastní — fronta však nedovolila, aby se mohl přiřadit k reformátorům. V Gömbösových činech je těžko hledati zlou vůli. Činil mnohé v domnění, že práce bude dobrá a prospěšná. Upadající autorita však nemohla zabránit architektovi, aby jeho plány byly vlastními poliry a staviteli provedeny tak špatně, jak jen bylo možné.

Těžko říci dnes, zda to byla pouze Gömbösova slabost. Jisto je, že po nástupních řečech vše zůstalo při starém. Jeho blok a tak zvané centrum vládní strany se přičinily o to, že nebyla provedena volební reforma. Při tom Gömbös a jeho přátelé byli si vědomi skutečnosti, že združený vývoj Maďarska může se díti jedině cestami, které vedou k osvobození lidu a k postupné demokratisaci. Veliké majetkové rozdíly, korupce, nejednotnost vlastní politické strany a mezinárodní nejistota mohly býti v Maďarsku paralysovány pouze demokratickým režimem, jenž by upevnil zásady vlastenectví Maďarů svobodnými volbami.

Gömbös — jako ředitel domácí a zahraniční politiky — dostával se do rozporů se svým vojáctvím i s politickými čtíci svých rádců. Režim se nesnažil napravovati omyly své politiky. Nemohl si to ani dobře dovoliti — v očích svých stoupenců. Jeho domácí politika zbavila se tak jediné možnosti posílení posice domácí a tím také možnosti vehementnějšího postupu v politice zahraniční, kterého si konec konců přejí všichni Maďaři bez rozdílu domácího politického přesvědčení. Reformy Gömbösovy vlády byly pouze zdánlivé. Ať se jednalo o reformu volebního zákona, nebo o pozemkovou reformu, ať o koloniaci nebo reformu správy. Polovičitost nad polovičitost. Jediná reforma se mu povedla: určení minimálních mezd, zavedení osmačtyřiceti hodinového pracovního týdne.

Největší zásluhou Gömbösovy vnitřní politiky jest oživení maďarského hospodářství. Maďarské hospodářství stává se pomalu v určité míře soběstačným. Římské protokoly, jichž tvůrcem je také zemřelý ministerský předseda, pomohly Maďarsku a jeho hospodářství. Světová hospodářská autarkie postavila maďarský průmysl před nové skutečnosti, ze kterých průmysl a zemědělství dovedly dobře těžit. Hospodářská bilance stávala se v průběhu posledních dvou let aktivnější. Nezaměstnanost sice rozkvětem maďarského hospodářství nebyla odstraněna („nebude podpor v nezaměstnanosti — bude práce“, pravil Gömbös), ale byla zmenšena.

Nového ministerského předsedu čekají úkoly. Volání po sociálních reformách, po změně taktiky a po lidštějším postupu nepřestává. Revisionismus neužívá lid. Dnešní problémy maďarské vnitřní politiky jsou reálnějšího rázu. Lid si přeje, aby nová vláda novými způsoby sama dokončila nekrolog k domácí politice posledních tří let. *Jiří Klein.*

Jaký význam má pro nás zestátnění francouzského zbrojního průmyslu?

V poslední době se jeví téměř všude snahy omezení nepřiměřené zisky zbrojařských podniků. Zvýšené zbrojení samo o sobě vyžaduje zvláštní zřetel k tomu, aby se vydaných peněz co nejvýhodněji pro obranu státu využilo, a zkušenosti ze světové války poukazují k tomu, že nešetění, postihnuvší celé národy, stalo se mnohým, řekněme „mezinárodně“ založeným jednotlivcům vítanou příležitostí k zbohatnutí. Tito nikterak neváhali z lidské bídy co nejvíce těžiti. Staly se prý dokonce i případy, že na př. jistá dohodová zbrojařská firma ve světové válce dodávala prostřednictvím neutrálních států své výrobky do Německa!

Tyto zjevy vedly k tomu, že se na př. anglická vláda pevně odhodlala nedopustiti přílišných zisků z válečných dodávek, které samy o sobě zvyšují zaměstnanost v zemi; také americké zákonodárství se zabývalo v poslední době intenzivně problémy zbrojařského průmyslu, ba i malé Rakousko zamýšlí zestátniti svoji hirtensberskou továrnu na zbraně.

V červenci t. r. byl ve francouzské sněmovně ohromnou většinou, 484 ku 85 hlasům, skládající se z poslanců všech politických stran, odhlasován zákon o zestátnění zbrojního průmyslu. Očekával se silný odpor poslanců občanských stran. Tím více překvapující byla pak jednomyslnost, projevená hlasováním. Tato jednodusnost, ve francouzské sněmovně tak zřídka se vyskytující, způsobila francouzským zbrojařům trpké zklamání ve chvíli, kdy právě stáli na prahu jedinečné skvělé konjunktury.

Ministr národní obrany Daladier uvedl k odůvodnění vládního návrhu: „Veškeré národy jistě souhlasí v tom, že válka nesmí být pro nikoho zdrojem obohacování. Ale soukromí výrobci zbraní zneužívali svobody, již se těšila výroba zbraní. Francie musí v této věci předcházeti dobrým příkladem.“ Úsnesení poslanecké sněmovny bylo již schváleno senátem. Pokud závody, dodávající výzbroj, nebudou zestátněny, budou podrobena státní kontrole. Tím běže francouzská vláda zbrojní podniky pevně do rukou a vylučuje z jich vedení nežádoucí vlivy tak, aby vysoké zisky nesváděly k manipulacím, jež by mohly poškoditi zájmy státní.

To dává podnět k úvaze, jak se věci mají u nás. Jistá souvislost by byla dána již i tím, že týž pan Evžen Schneider, který byl zestátněním francouzského zbrojního průmyslu nejvíce postížen, zastupuje v našem největším zbrojním podniku, ve Škodových závodech, většinu akcií a vykonává svým exponentem v tomto koncernu, jak je známo, rozhodující vliv. Tyto akcie byly zakoupeny v době popřevratového znehodnocení, kdy se ještě nevědělo, co bude se Škodovkou, při tehdejší nízkém kursu koruny neobyčejně výhodně, snad za jednu desetinu dnešní bursovní ceny. Pan E. Schneider po celou dobu zastupuje 51% akcií, což k ovládnutí koncernu úplně stačí. Je známo, že ve vysokých finančních krizích se nepočítá ani tolik s dividendou, kterou běžně dostává vyplacenu i maloakcionář, jako s jinými, mnohdy skrytými příjmy, jež poskytují rozhodující vliv v podniku. Proto velkoakcionářská akce Schneiderova nemůže zajímat účast v podniku, pokud nekontroluje většinu akcií. Velice zajímavě psal v čísle ze dne 16. července t. r. v článku nadepsaném „77 Millionen“ týdeník „Prager Börsen-Courier“, kde se dovozuje a vysvětluje, jak táž akcie, která nese maloakcionáři na př. Kč 100.—, vynáší velkoakcionáři Kč 200.—, případně i Kč 250.—.

Je známo, že jedna z našich politických stran podala při závěrečném zasedání poslanecké sněmovny před prázdninami návrh na zestátnění zbrojního průmyslu v Československu, tedy návrh na naše poměry snad až příliš ďalekosáhlý. Současně se však prv vláda zabývá úmyslem zajistiti si vliv na náš největší zbrojařský podnik jiným způsobem. Roku 1932 přišly Škodovy závody do nesnázi: v cizině jim zamrzly vysoké pohledávky, i obrátily se na naši vládu o finanční pomoc. Vláda tuto pomoc poskytla, ale vymínila si právo na novou emisi akcií, kterou by převzala, a která by jí zajistila dostatečný vliv na Škodovy závody. Toto opční právo platí do konce r. 1936. Zajímavé je, že Československo si tehdy k tomu účelu opatřilo prostředky tím, že uzavřelo první a jedinou dosud zahraniční půjčku u francouzské banky (Union Parisienne), v níž

předsedal tehdy týž pan E. Schneider, který má rozhodující vliv ve Škodovce. Okolnosti půjčky byly, jak se všichni pamatujeme, poněkud ponižující, neboť půjčka musela býti zaručena výtěžkem naší tabákové reže.

Bylo-li tehdy činem státnické moudrosti, že si vláda neopominula vymíniti za svou podporu kompenzaci ve způsobu možnosti získati trvalý vliv na svého monopolního dodavatele zbraní a střeliva, zajisté nebude ani nyní opominuto využití nabytého práva, a to tím spíše, že se dostává, v důsledku příznivého výsledku upisování půjčky na obranu, potřebného kapitálu, který v letech popřevratových, bohužel, scházel. Naše vláda jde stále Škodovým závodům na ruku (kompenzační nákupy v cizině, v poslední době půjčka 200 milionů Kč k financování zbrojní dodávky do Rumunska atd.) a nikdo nemůže pochybovati o tom, že jí za to náleží i jistá práva. Nevyhnutelně je ovšem nutno, aby získaný vliv byl dostatečně veliký, jinak — škoda peněz. Mluvil-li francouzský ministr ve sněmovně při odůvodnění vládního návrhu o tom, že „Francie musí v této věci předcházeti dobrým příkladem“, nemůže zásah do vlivu Schneiderova na Škodovy závody nikterak narážiti na odpor francouzské vlády.

Celkem možno říci, že zestátněním francouzských zbrojních podniků, neočekávaně vysokým výnosem naší půjčky na obranu a faktem, že naše vláda má do konce t. r. právo požadovati od Škodových závodů pro sebe novou emisi akcií, je dán dnes, pokud se těchto závodů týče, moment, který se již sotva kdy vrátí. *R.*

Pomůže zřídit ministerstvo?

Z některých stran navrhuje se zřízení samostatného ministerstva letectví; před nedávnem se uvažovalo o zřízení ministerstva dopravy, které by sloučilo agendu několika ministerstev; v poslední době zase se doporučuje zřízení ministerstva pro zahraniční obchod, které jsme již měli v počátcích republiky. Bylo by dobře se již jednou rozloučiti s domněnkou, že uspokojivě rozřešíme některý z problémů veřejné práce, zřídíme-li pro něj samostatné ministerstvo. Máme samostatné ministerstvo pro sjednocení zákonodárství, ale bude dlouho trvati, než sjednocení zákonodárství bude provedeno. Takové otázky, jako jsou letectví, zahraniční obchod atd. nerozřešíme jen tím, „uděláme-li na to ministerstvo“. To vše je otázka lidí, organizace práce, nikoli otázek nových úřadů, to vše závisí na zákonodárných sborech i politických stranách, mají-li ve svých řadách odborníky. A hlavně: budou-li míti jednotlivé strany pochopení pro tu nebo onu potřebu státní, a dovedou-li ji nadřaditi nad užší zájmy stranické. *V. G.*

Prémie za lajdáctví

Vážený pane redaktore,

Jak Vám je asi známo, za vlády shnilého Rakouska nerozkvétaly vědy a umění, neboť proslulá černožlutá hydra nepřála vzdělanosti. Tak se stalo, že zřídka vyšly nové školní učebnice a naši otcové se učili ze stejných pomůcek jako my. Mělo to svoji výhodu. Učebnice se dědily z pokolení na pokolení a nemajetným rodičům bylo tak ušetřeno mnohé vydání.

Když pak jsme zlomili pouta otroctví, tu počaly vědy neobyčejně zkvětati a vzdělání se rozšířilo po vlastech českých měrou netušenou. Každým rokem vznikají nové a nové učebnice; každý ústav má něco jiného; z jiných učebnic se učí v Praze, z jiných na venkově. Vydávají se stále nová a nová vydání. Možná, že to není ani tak podmíněno moderním pokrokem badání, ale tím, že do tohoto oboru podnikání vnikl jarý obchodní duch. Rodiče, kteří nejsou ani tak požeňnání statky pozemskými jako četnou rodinou, velmi nařikají, protože jarý obchodní duch, který rozkvétá pod zvláštním dozorem ministerstva školství, působí jim četná a nepředvídaná vydání.

Pro pátou třídu reálék a reformních gymnasií je předepsána Učebnice jazyka francouzského, kterou napsal profesor dr. Vladimír Smolák. Učebnice má vyjít nákladem Československé grafické unie, ale dosud nevyšla, ačkoli uplynul již měsíc od zahájení školního roku. Studenti jsou nuceni kupovat si knihu po arších, a když si koupí několik archů, pak si musejí koupit knihu celou. Mělo by se zjistit, co je toho nešvaru příčinou. Možná, že zdržení se stalo tím, že se učebnice dostalo pozdě aprobace. Jak je poznamenáno na titulním listě, byla kniha schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 7. července 1936, což je asi trochu pozdě. Jisto však je, že nakladatelství vydělává na tom, že knihu vydává pozdě, což někteří netrpěliví a vznětliví lidé nazývají přemíí za lajdáctví.

Poznamenávame, že nesouhlasíme s týmto príkrým výrazom. Má-li kniha vyjít včas nebo má-li vyjít pozdě, to určuje osud, který řídí naše konání. Prozřetelnost nejlépe ví, proč dosud nevyšla Učebnice jazyka francouzského pro pátou třídu reálék a reformních reálných gymnasií, a nám nezbyvá než se pokořiti.

S dokonalou úctou

Karel Čehona, jeden z otců.

politika

Jak psáti objektivní úvahu o Španělsku

Současník, svedený tím, že ve španělské občanské válce stojí na jedné straně vládychtiví, věrolomní generálové, tmářské kněžstvo, otrokářští pozemkoví a průmysloví magnáti, na druhé osvícená inteligence, pokrokové měšťanstvo, lidu nakloněné katolické osobnosti a strany, dělnictvo všech směrů, toužící po vzdělání, svobodě a sociální spravedlnosti, dal by se strhnouti tímto zdáním, uznajme, že sugestivním, příliš snadno k domněnce, že na straně povstalců třeba hledati středověk, zpátečnictví a tyranství, na straně vlády novověk, pokrok a sebeurčení. Neblahý omyl, vrhající myšlenky a svědomí počestného občana do rozporů, ježto neví, jak srovnati tenhle dojem s chováním svého tisku. Abychom mu pomohli z nesnází jeho svědomí, jež silně zmenšují jeho všelidskou i jeho obchodní výkonnost, vylíčíme dále několik nejspornějších věcí v ujasňujícím světle opravdu objektivní spektrální analýsy.

Co se dnes nazývá španělskou vládou, je banda nesvědomitých dobrodruhů, kteří se dostali k veslu tím, že letos na jaře využili tehdejší ústavní volební soustavy, aby legální pomocí hlasovacího lístku dali národem přidělit svým stranám vyšší počet poslanců nežli stranám reakčním. To je zřejmé zneužití ústavy; světový tisk, zejména listy, patřící spolujitelům dolů v Rio Tintu, mají tudíž plné právo pranýřovati vládu lidové fronty jako nedemokratickou. Volební soustava, jež dává většině voličstva většinu poslanců, je ovšem nedemokratická. Že mezinárodní tisk nevyložil chabost této soustavy už před pravicovými volbami roku 1933 — jež se prováděly podle téže soustavy — nemluví proti němu, nýbrž pro něj, totiž pro jeho takt, vpravdě světový.

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá přirozeně, že říjnové povstání z roku 1934, namířené proti polofašistické vládě, legálně utvořené parlamentem legálně zvoleným roku 1933, nelze klásti na roveň s povstáním v červenci 1936, jež zosnovali generálové proti vládě lidové fronty, legálně utvořené parlamentem legálně zvoleným. Legalita se nerovná vždy legalitě. Přejde na to, kdo je zrovna u moci.

Mate i hledisko kulturní. Bylo by velmi krátkozraké, kdybychom bezmyšlenkovitě přejímali levicovou výtku, že dřívější vlády zanedbávaly záměrně lidové vzdělání. Zajisté, republikánská vláda vydala v roce 1931 dalekosáhlý zákon o školství, usnesla se založiti tisíce škol a část tohoto programu už provedla, a pravicová vláda zarazila provádění tohoto zákona a částečně odklidila, co už bylo hotovo. Ale právě to ukazuje pravou její lásku k lidu, případně její porozumění pro jeho potřeby. Prostý lid je většinou nigramotný; je stále ještě bližší šťastnému, rajskému původnímu stavu, než mnohý národ jiný. A jak hluboce nešťasten je přece na příklad německý dělník, jistě velmi uvědomělý! Vzdělání totiž nenascycuje, a kdo není syt, není šťasten. Ani španělský dělník, španělský sedlák nebyl často syt; avšak nedostatek vzdělání ho uchránil před rozkladným hloubáním a drásavým pátráním po příčinách jeho nepříznivé situace. Je naprosto jisté, že nevzdělaný člověk nepotřebuje vědění; co by si s ním počal, když je přece beztoho nevzdělaný? Jestliže

dnes příslušníci lidové fronty a anarchosyndikalisté s dábelským chvatem zakládají po celém Španělsku školy a snaží se štváti lid z jeho rajské dřimoty k tažení proti své vlastní nevědomosti, odsuzuje se to fanatické řádění samo. Pravými přáteli lidu nejsou zakladatelé škol, nýbrž jejich ničitelé.

Mnoho nedorozumění vzniká také z výrazů „nacionalisté“ a „rebelové“. Tu je věc zcela prostá. Rebelové je třeba ovšem hledati na straně vlády. Nejen proto, že se vetřeli k vládnímu veslu legálním užitím, tudíž zneužitím legální volební soustavy, nýbrž i tím, že v jejich táboře je nízký národ, ba většina těch Španělů, kteří byli kdysi na svůj prospěch pod vládou generálů. Bylo by směšné, kdybychom snad chtěli užívatí výrazu „rebelové“, na pány, jejichž úkolem po celý život nebylo poslouchati, nýbrž jen poroučeti. Povstalečtí generálové nejsou rebelové, nýbrž nacionalisté. Jejich obětavost byla taková, že se odhodlali zapřítí přísahu vládě (a tím i své vlastní srdce; ale, chválabože, není ho třeba ani k vedení války ani později k vládě). Přemohli se tak, že nechali většinu svého vojska daleko v zázemí, aby ušetřili vojáky pokušení ke zrádnému zběhnutí, a že válku vedou hlavně s nacionálně španělskými Marokánci a cizineckými legionáři. Ba, přinesli takřka nadlidskou obět, vykoupivše si vojenskou pomoc dvou velmocí slibem, že jim postoupí část španělské půdy. Všechny prvky nacionální španělské armády bojují za velké mravní ideje: generálové a kněží za pozemkový majetek a bankovní vklady, Arabové proti svým španělským vládcům, cizinečtí legionáři za žold, Italové za panství na Středozemním moři a Němci za Hitlera, kolonie a tisíciletou říši. A tak zachraňují Španělsko.

Nesmí se ovšem nikdo domnívati, že Italie, Německo a Portugalsko jsou ve válce se španělskou vládou. Mezi soudy se rozumí samo sebou, že Lisabon je hlavním stanem povstalců a že portugálská vláda poskytuje nacionalistům všemožnou pomoc k transportům, k opatrování zbraní, vojenským akcím i popravám. Člověk musí pomáhat člověku. Že Italové vládnou na Malorce, že jejich a němečtí letci ukazují španělským kolegům, jak se vrhají bomby, je toliko kolegiální vzájemná výpomoc. Není válečného stavu mezi třemi státy a Madridem; neboť nikde nebylo slova o vyhlášení války. Bez vyhlášení není války. Zato by ovšem bylo hrubým porušením neutrality, kdyby chtělo napadnouti snad Francii, Anglii nebo dokonce Sovětský svaz, aby propašovali pro španělskou vládu tucet patron nebo dokonce — dva tucty. Bohudíky není naděje, že by takové porušení mezinárodního práva uniklo trestu! Ony země by se tím de facto staly státy vedoucími válku.

Zdržme se okamžik u válečných hrůz! Rebelové (přivrženci vlády) přinesli už v prvních týdnech občanské války zprávy o případech, že nacionalisté (čili rebelové) upálili za živa lidi. Nacionalisté nyní oznámili rovněž případ, že rebelové učinili totéž protivníkům. Je to skutečně totéž? Ale kdepak. Nesmíme upadnouti do zhoubné chyby, abychom měřili stejnou měrou. Nad upálením živých lidí nelze se ovšem zásadně pozastaviti. Je to, právě ve Španělsku, posvátný národní obyčej. V minulých stoletích bylo veřejné upalování neoblíbených současníků divadlem, oceňovaným nejlepší společností, a nadto svrchaně bohubilým. Nelze proto míti nejmenších námitek, že nacionalisté, obnovitelé starodávných mravů, přivedli ke cti opět i tento milý obyčej. Jsou k tomu legitimováni; je to mrav jejich stavu, jejich kasty, jejich třídy, jejich kultury. Nejsou legitimováni rebelové, lid. Ona vznešená nelidskost, která patří k nezadatelným lidským právům pravých hidalgů, nepřísluší chamradi z vůle boží. Nesmí se chovati jako páni a upalovati lidi.

Je ovšem nemožné zabývatí se všemi věcmi, které jsou tak bohaté na problémy a tak nabitě konflikty. Doufáme, že jsme ukázali dosti zřetelně, jakým způsobem se musí s nimi vyrovnávati člověk se svědomím, má-li jednak za-

ujímati ke španělským událostem správné stanovisko, jednak, chce-li se po přečtení večerníku se zprávami o vítězném postupu nacionálněšpanělskoněmeckoitalskoportugalského tažení uložit k uklidňujícímu spánku M. B.

národní hospodář

Karel Kubata:

Politická historie lihu

(Závěry.)

VIII.

Peníze, které nepřinášejí štěstí.

Bilance všech vylíčených období lihového hospodářství je tedy s hlediska státu pasivní. Státní hospodaření ztroskotalo, jak víme, jednak na intrikách soukromých podnikatelů a jejich politických spojenců, jednak na nedostatečném zájmu veřejnosti. Hospodářství soukromé společnosti vykazuje pak pobuřující skutečnost, že výsady monopolního prodeje jakož i ušlechtilých myšlenek nacionalisace bylo hrubě zneužito několika jednotlivci, chráněnými mocnou politickou stranou. Kdyby se měly mé stati omezit na pouhou reportáž z velmi zajímavého úseku hospodářského života republiky, stačila by snad ještě mravolichná kapitola o tom, jak peníze získané nepoctivě nepřinášejí štěstí a jak tam, kde selhává spravedlnost lidská, nastupuje moc vyšší. Věru, osudy lidí, kteří sváděli anebo dali se svést lihovarnickými penězi k nepravostem namířeným proti zájmu celku, nejsou závidnější: politické ztroskotání, zchudnutí, rodinné neštěstí, vleklá choroba anebo předčasná smrt, takové byly konce asi deseti osob kolem lihu a jeho fondů, ať už šlo o presidenty, vrchní ředitele, poslance nebo ministry; tragedie Kranzova a Kubíčkova jsou z nich nejtypičtější.

Co se má dělat.

Konečně by zbývalo zmínit se ještě o jednom politickém důsledku lihové korupce: Na jaře 1930 obviňuje poslanec Stránský ve sněmovně bývalého ministra a člena Pětky z politického kořistnictví. Vyšetřující výbor sněmovny žádá poslance Remeše, aby se ujal funkce referentské, a tento jistě nad jiné k tomuto úkolu povoláný muž odmítá a své odmítnutí odůvodňuje, že nevěří, že by strana a odpovědní činitelé koalice vydrželi podporovat jej až do konce, když si vzpomene, jak byl v boji proti lihové korupci nakonec opuštěn všemi a jak nad ním triumfovali lihovarští korupčníci, jimž koaliční kompromis dopomohl k vítězství. Tak byl pro boj s politickou korupcí ztracen jeden z nejlepších vojáků republiky. Prosím, aby se nad touto skutečností zamyslili všichni, kteří v příštích dnech budou rozhodovat o dalších osudech lihového hospodářství. Budou mít příležitost přesvědčiti poslance Remeše, který — jak doufám — svůj boj o lepší uspořádání lihovarství obnoví, že těžká a nebezpečná doba odnaučila státoporné strany lehkomyšlnosti.

Chvályhodný návrh poslance Richtra, přijatý předsednictvem Čs. národních socialistů, na zavedení státního monopolu, projevy stran sociálně demokratické

a lidové, jakož i hlasy mnohých příslušníků strany agrární, opravňují tento optimismus. Ostatně také řady na věci interesovaného občanstva od roku 1923 značně zmohutněly. Tenkrát to byli pouze výrobci a konsumenti lihových nápojů a domácnosti, užívající líh na pálení, o jejichž kapsu hlavně šlo, dnes k nim přistupují daleko důležitější spotřebitelé lihu v pohonné směsi: poštovní, železniční a hlavně vojenská správa a statisícová armáda čs. motoristů. Se zájmy konsumentů lihovin bylo možno si pohrávat, nyní, kdy půjde o obranu státu, hra, doufejme, přestane. Ani zájem státní pokladny není při tom věci vedlejší, neboť spravedlivé uspořádání lihového hospodářství může státní pokladně vynésti nových osmdesát až jedno sto milionů Kč ročně. Spravedlivé a jedině státu důstojné uspořádání vidím:

1. Ve státním prodejním monopolu, kterému se zákonem zabezpečí minimální výnos, odpovídající dnešnímu výnosu konsumní daně a ostatních daní a dávek z prodeje všech druhů lihu. Je to nutná ochrana před politickým tlakem při stanovení přejímacích a prodejních cen.

2. V rozumném jen věcnými hledisky ovládaném rozdělení výrobních oprávnění mezi skupinu lihovarů průmyslových a lihovarů zemědělských, jemuž za základ budiž dáno zákonné ustanovení, že lihovar zemědělský smí zpracováti na líh jen zemědělské plodiny, a ustanovení, že veškerý líh, určený k motorickým účelům, má být vyroben v lihovarech průmyslových, a pokud by byl vyroben v lihovaru zemědělském, bude jeho přejímací cena odpovídati cenám lihu z průmyslových lihovarů. Tím bude ochrana chudých bramborářských krajů zabezpečena víc než dostatečně.

3. Průmyslovým lihovarům budiž uloženo, aby v předepsané lhůtě provedly nutné reformy, vedoucí k zlevnění výroby na základě nových, v cizině osvědčených metod, za účelem odstranění zbytečných rafinačních poplatků, jejichž výše budiž podrobena přísnému zkoumání.

4. V zákoně budiž pamatováno na ustanovení, že státní lihový monopol účtuje dodaný líh s každým výrobcem zvlášť. Veškeré příspěvky na organizace výrobců ze státních peněz budiž předem vyloučeny.

5. Pro úřednictvo lihového monopolu, převzaté ze služeb Společnosti pro zpeněžení lihu, doporučuji smluvní poměr na základě kolektivní smlouvy platné svého času o Československé komisi lihové. V zákoně nebudí zapomenuto na ustanovení o závaznosti kolektivních smluv, úřednictva a dělnictva, zaměstnaného v lihovarech.

To jsou v hlavních rysech základní body nové, dokonalejší úpravy. V nich je klíč k novým zdrojům státních příjmů a k zlevnění motorového lihu, neboť zlevnění výroby umožní zvýšení procenta lihu ve směsi a způsobí nový větší odtok lihu, tudíž ještě lepší využití průmyslových i hospodářských lihovarů a nové zlevnění výroby. Lihový monopol tudíž nepředstavuje žádné nebezpečí pro výrobu průmyslovou a také ne pro výrobu zemědělskou, pokud chce plniti své původní poslání. Ohrožováno je pouze několik bezohledných jedinců, kteří, zneužívše své politické moci, zmocnili se vlády nad celou výrobou a vykořisťují ji. Jejich odstranění prospěje nakonec nejen státu a konsumentům, nýbrž i výrobcům samým.

Naše politická historie lihu byla tedy ukončena zatím dnem 31. srpna tohoto roku, kdy vypršela smlouva státu se Společností pro zpeněžení lihu. Platnost její prodloužena pak jen na pouhé dva měsíce, tedy do konce října. Vstupujeme proto do důležitého období, ve kterém bude rozhodováno o tom, po jakých dalších cestách bude se ubírat lihový hospodářství. Situace se opakuje. Jako v roce 1923 stojí proti sobě zájem několika osob proti zájmům státním.

Slovo mají nyní politické strany, vláda a obě sněmovny. Ani tentokrát nelze očekávat, že by finanční správa žádala příliš energicky lihový monopol. Je to

situace trochu paradoxní, když činitel, v jehož prospěch má být vynaloženo tolik úsilí, chová se celkem pasivně, ba spíše naznačuje, že státní lihový monopol není objektem jeho touhy. Nedejme se však tímto stanoviskem zmásti. Nevyplývá z úvah finančně technických, nýbrž z úvah ryze politických: požadavek lihového monopolu dotýká se velmi nepříjemně zájmu největší a nejmocnější strany: strany agrární. Osud mnohých úřednických ministrů v předešlých vládách, často vynikajících to odborníků a učenců, dává výstrahu. Mluví jasnou řečí o bezohlednosti agrárních veličin vůči každému sebe víc zasloužilému muži, který vyvolal jejich hněv. Mluví také jasně o nespolehlivosti ostatních koaličních stran, které často mnohého odborníka opustily, dávajíce přednost koaličnímu kompromisu, i když se oběť agrárního hněvu exponovala právě pro spravedlivé požadavky vrstev jimi zastupovaných.

Agrární diktatura v koalici způsobila, že není víry v úspěch myšlenek a návrhů, které nemohou dosáhnouti schválení sekretariátu agrární strany a jejího ústředního orgánu. Ani loňský prosinec nepřispěl k změně nálady vysokých státních úředníků a úřednictva Společnosti pro zpeněžení lihu. Bude tedy snad finanční správa ve věci lihového monopolu chyběti na straně těch, kdo se jeho zavedení budou v nejbližších dnech domáhati.

Jsem však pevně přesvědčen, že, bude-li lihový monopol uzákoněn s vyloučením všech škodlivých politických vlivů, finanční správa jej provede se vzornou rychlostí a dokonalostí. Nikdy neměla ve svém presidiu tolik a tak vynikajících teoretiků i praktiků, jako právě nyní.

Pro vítězství myšlenky lihového monopolu je nutno v nejbližších hodinách organisovati veřejné mínění. Podle vzoru Baťovců měly by být ve všech obcích u všech benzinových pump vyloženy podpisovací archy pro majitele motorových vozidel, veřejné svazky a občanstvo všech politických vyznání měly by se sdružit v jediný celek, dožadující se nápravy a zavedení pořádku v hospodaření lihem. Iniciativa by měla vyjít od organisací motoristů. Mé články jsou, přátelé, pouhou pákou, kterou jsem zásluhou redakce „Přítomnosti“ mohl nasadit pod mohutný balvan, navařený v cestu národního hospodářství. Je nyní třeba, aby se této páky uchopila taková síla, jaké je třeba, aby balvan ten ocitl se rázem v příkopu, kam patří. Nebude to malá bitva, která se snad v nejbližších hodinách strhne. Proti nám bude opět bojováno nebezpečnými zbraněmi — politickým nátlakem a penězi lihovarnických fondů, jejichž pokladnice otevrou se na chvíli opět pro širší okruh. Dávejme tedy dobrý pozor na každého, kdo přijde s argumenty ve prospěch lihového kartelu, a rozlišujme argumenty věcné od argumentů podjatých.

Pánům s druhého břehu chtěl bych na konec říci ještě toto: snažil jsem se ze všech sil, abych zůstal věren zásadě, kterou jsou vytyčil na začátku těchto statí: neskandalisovat, nýbrž žádat nápravu. O nic jiného mi nešlo a nejde. Nejmenoval jsem proto mnohého z vás, pokud jste z řad aktivních politiků. Doba je příliš nebezpečná, vlci obcházejí vně i uvnitř našich hranic, a v takové chvíli je nutno uložit si rezervu a nezanášet rozklad do tábora státotvorných stran. Na vás je nyní, abyste napravili chyby, kterých jste se dopustili, hájící víc zájmy svých lihovarnických klientů než zájmy státu. Jen tak a jen za tuto cenu

může být minulost zapomenuta a zahalena trvale v roušku mlčení. Výsledek jednání nejbližších dnů ukáže, byla-li víra ve vaši dobrou vůli opodstatněna.

literatura a umění

A. H. Barr:

Od abstraktního umění ke skutečnosti

Americký umělecký historik a kritik A. H. Baar vydal pod titulem „Kubismus a abstraktní umění“ (New York 1936) obsažnou publikaci o tom, jak se moderní umělecké směry od kubismu, přes futurism a expressionism vyvíjely k dadaismu a surrealismu z impresionistických kořenů na konci minulého století. Přinášíme několik ukávek z této knihy jednak pro její věcnou střízlivost, jednak proto, že přehledně informuje o vývojové souvislosti všech těch suprematismů, konstruktivismů a purismů — přinášeje současně výrazné portréty nejvýznamnějších umělců posledních čtyřiceti let.

Z kořenů impressionismu.

Impressionism znamená v umění XIX. století jednak nejpravdivější napodobování přírody, jednak počátek umělecké abstrakce. Impressionism nebyl ve své době všeobecně srozumitelný právě pro tuto svou abstraktnost. Pro této stránce byl prvním krokem proti obecnému předsudku, že umění smí jen napodobovati přírodu. Ve svých snahách o domnělé vědecké vyvolávání světelných efektů na plátně obrazu byl však impressionism příliš bezpáteřný a náhodný. Proto se další umělecký vývoj ukázal jako vědomá reakce proti němu. Cézanne a Seurat se snažili ještě impressionism reformovati, Renoir Gauguin a van Gogh se však od něho odvrátili. Všichni však si zachovali a analytický postoj impressionismu. Zatím co impressionisté rozkládali světlo a přirozenou barvu předmětů — obrátili se tito umělci kubisté k analýze tvarů — a jejich následovníci, futuristé, k analýze pohybů. První opozice proti impressionismu se objevila v novoimpressionismu.

Jeho zakladatelem byl Seurat, jenž je předchůdcem pozdějších kubistů a suprematistů tím, že přinesl abstraktní teorii umění. Viděl podstatu malířství ve vzájemném poměru barev a linií, v co největších kontrastech mezi svrchaně jasnými a svrchaně tmavými tóny, v harmonii komplementárních barev červené a zelené, oranžové a modré, žluté a fialové. Studoval, jak může být použito barvy a linie k tomu, aby byla vyvolána nálada ponurá, klidná nebo veselá. Uskutečňuje tyto své teorie, rozkládal Seurat každou barevnou plochu na plátně v drobné skvrny základních barev. Když roku 1891 zemřel, zanechal po sobě půl tuctu mistrovských děl. Po roce 1910 počali kubisté studovati skladbu jeho obrazů a převzali v mnoha případech i jeho pointilistickou techniku. Seuratova metoda byla základem i teorie a techniky futuristů, také „orfisté“ z roku 1912 byli ovlivněni jeho vědeckým poměrem k barvě, a ještě puristé z roku 1918 dali na sebe působiti jeho duchem hlouběji než kýmkoliv jiným.

Proti tomuto Seuratovu novoimpressionismu vystoupil v jeho době Gauguin se svým synthetismem. Tento malíř, grafik a sochař prožil dětství v Peru, byl námořníkem, žil brzy ve Francii, brzy na Martinique, na Tahiti a na Marquesách. Skupina „synthetistů“, která se kolem něho vytvořila v Bretaňsku, přinášela na rozdíl od impresionistického pohledu na pouhý chvějící se povrch věcí jako reakci široké prosté a ploché barevné tóny, které byly ještě zdůrazňovány tuhými černými konturami. Při svých experimentech se odvolávali na různé tradice umění pravěkého, primitivního nebo exotického, zejména na Egyptany, italské primitivy, na venkovské plastiky a ja-

ponské lepty. Všude v tomto umění nalézali odchylky od napodobování přírody a tím ospravedlňovali své vlastní „deformace“. Jeden z žáků Gauguinových prohlásil, že účelem malířství „bylo dříve malovatí válečného oře, nahou ženu nebo nějaký příběh — kdežto nyní jde v podstatě o to pokrýti povrch obrazu barvami, sestavenými v určitý řád“. Pro obecnostvo a pro akademie to představovalo revoluci. Gauguin dodal svým následovníkům odvahy ve volbě výraznějších barev a v deformování přírodních tvarů. Po této stránce představují jeho obrazy cestu k Matissovi, k „fauvistům“, ke Kandinskému a k expressionistům.

Další krok směrem k abstraktnímu umění linií i barev učinil roku 1906 Matisse. V prvním saloně „fauvistů“ vystavoval svůj obraz „Radost ze života“, jenž ukazuje cestu tohoto nového směru. Vývoj k abstraktnosti rychle pokračoval: v téže době již Kandinsky postupoval od tradice Gauguinovy a Matissovy k čisté abstrakci, a roku 1908 mladí kubisté, Braque a Picasso, se postavili proti „fauvistům“ a jejich předchůdcům jako proti škole neukázněných dekorativistů. Současně objevili staršího mistra, který do té doby byl v temnu, a teprve po jeho smrti roku 1906 v něm nalezen jeden z největších umělců devatenáctého století.

Tímto mistrem byl Cézanne. Tento Jihofrancouz působil na pionýry kubismu jednak svým uměním, jednak svou teorií. Jeho sloh však byl nesmírně subtilní a trvalo dlouhou dobu, než mu jeho následovníci správně porozuměli. Nejprve počali daleko doslovnějším způsobem zdůrazňovat po jeho vzoru geometrické tvary na rozdíl od konfusních tvarů, které mají věci v přírodě. Podívali se u Cézanna tomu, jak si volí náměty, které mu přinášejí mnoho pravouhlých forem, jako je na příklad jeho „Obraz města Gardanne“. A především studovali jeho poslední díla, v nichž opouštěl hloubkovou perspektivu a nezdůrazňoval pevné formy přírodních předmětů, nýbrž přinášel obrazové kompozice, v nichž popředí i pozadí se navzájem prostupují a představují aktivní barevnou záclonu.

Stejně hluboký vliv na pozdější generaci měl i Henri Rousseau, jenž byl původně členem vojenské kapely v Mexiku, pak seržantem ve válce, konečně celníkem v Paříži a malířem-samoukem. Tento naivní malíř, jenž zemřel roku 1910, nenapodoboval přesně rozměry a podoby věcí v přírodě, nýbrž si vymýšlel a koncipoval různé formy. Primitivní bezprostřednost jeho umění působila velice hluboce na kubisty.

Vývoj kubismu.

Počátky kubismu spadají do roku 1905 a souvisí s revolou „fauvistů“: i Picasso byl ve svých prvních dílech, v jejich barbarském duchu i barvě, fauvistou. Kubisté se vyvíjeli s počátku pod vlivem černošských soch a pod vlivem Cézannových. Padesát šest obrazů Cézannových, vystavených roku 1907, působilo hlubokým dojmem na Picassa a Braqua, stejně jako Cézannův dopis v téže době publikovaný, v němž byla obsažena slavná věta: „Musíte viděti v přírodě jehlan, kouli, válec.“ Vliv této věty na Braqua a Picassa byl snad leckdy přeháněn, vedl je však beze vší pochybnosti ke geometrisování, k tomu, aby nepořádek přírodních tvarů nahrazovali základními tvary geometrickými. Prvním kubistickým obrazem bývá nazývána Picassova malba „Mladé dívky z Avignonu“ z roku 1906. Postavy na tomto obraze připomínají hranatými tvary a groteskními maskami s vydutými profily a vytřeštěnými očima negerské umění. Uvidíme, že toto období ve vývoji Pabla Ruizeho Picassa, rozeného v Malaze ve Španělsku, je jen částí jeho vývoje. Od realistických portretů a zátiší vyvíjel se k období patetickému a sentimentálnímu, zvanému „modrým obdobím“ a „růžovým obdobím“ — později vlivem černošských plastik se stal spoluzakladatelem kubismu — odvrátil se však k novoklasickým portretům a po-

stavám („kolosální fáze“ do roku 1923) a konečně se stal surrealistou a roku 1932 novoromantikem. Pohlédneme-li na jeho malby z doby počátku kubismu, vidíme, že obrysy postav i tváří jsou doslova odvozeny od afrických fetišů gabunských.

Druhý ze zakladatelů kubismu, Georges Braque, se rovněž obrátil k přísnému a téměř sochařskému studiu tvarů. Obraz jeho „Aktu“ (z roku 1908) ukazuje v silné kresbě a v proporcích těla vliv černošských figur z Konga. Současně však v tomto obraze jako ve jmenovaném obraze Picassově vidíme hrubou adaptaci metod Cézannových: v tom, jak postava je kreslena v úhlech a jak tyto úhly přecházejí i na pozadí a sjednocují předmět malby s pozadím. Mladí malíři však později chápali Cézannův styl lépe, jak zejména ukazuje Braquův obraz „Přístav“ z roku 1908. Zde povrch přírodních předmětů je na obraze redukován v různé hranolovité a jehlanovité útvary, v geometrické plány neboli facety, malíř neutiluje o dosažení hloubkového efektu, nýbrž mísí popředí s formami pozadí různým „přecházením“ (pasáží), láme kontury věcí tak, že se zdá, jako by se předměty nořily do prostoru. Tento způsob kubistické malby nazýváme „kubismem analytickým“.

Tento analytický kubismus se vyvíjí do roku 1913 v kubismu syntetickém. Nejlepším příkladem toho je několik portretů Picassových. V „Hlavě ženy“ (1908) rozkládá Picasso jednotlivé tvary obličeje tak, že vypadají jako broušené diamanty: to je malířství rázu skulpturálního. V „Portretu malíře Braqua“ (1900) počíná Picasso upouštět od této „krystalisované“ formy; již v „Arletance“ (1911) hlava se skládá z plochých, navzájem se prostupujících, přes sebe překládaných transparentních plánů. Na obraze je viděti frontální pohled na tvář, přes níž je transponován profil: je to příklad „simultaneismu“, současného neboli simultánního pohledu na předmět se dvou stran. Konečně „Hlava mladé ženy“ (1913) je obrazem již čisté dvourozměrným; je utvořen z různých ploch a linií, které jsou tak abstraktní, že připomínají geometrické obrazce. Vidíme tu jen jakési stopy oka, brady a ramene, ostatek jsou téměř geometrické linie. To znamená počátek „kubismu syntetického“. Kubismus se však vyvíjel i jinými směry.

Jedním z nejslavnějších ze všech kubistů stal se Marcel Duchamp svým obrazem „Akt, sestupující po schodišti“ (1912). Tento obraz představuje celou serii dvaceti nebo třiceti různých pohledů na postavu v pohybu, — což je vyřešení problému, na který doráželi později futuristé velice často, ale nikdy ne s takovým úspěchem. Daleko významnější je Duchampův obraz „Nevěsta“ (1912), dílo naprosto originální, které již nemůže býti nazýváno kubistickým: je jakousi organickou a anatomickou abstrakcí, skládající se z různých trubic a vaků, anticipující příští surrealismus. Nežli do vypuknutí světové války se kubismus plně rozvinul, musíme si povšimnouti tří významných směrů v evropském umění. Je to italský futurismus, německý abstraktní expressionismus a pařížský orphismus.

Futuristé, apoštolové fašismu.

Roku 1909 vydal Marinetti svůj první „Manifest futurismu“:

„Kupředu, pravím... Kupředu, přátelé... Kupředu... Pádící automobil... je krásnější než socha Vítězství na Samothrace...“

Z Itálie vrháme do světa... náš manifest revoluční a spalující síly, s nímž dnes zakládáme futurismus... protože chceme osvoboditi svou zemi od páchnoucího nádoru profesorů, archeologů, průvodců cizinců a obchodníků starožitnostmi.

Musea jsou hřbitovy... Musea jsou veřejné noclehárny...“

Roku 1910 byl vydán první manifest futuristických malířů:

„Zničit kult minulosti, posedlost starověkem... Podporovati všechny druhy originality, smělosti a krajní násilnosti...“

Dívati se na umělecké kritiky jako na nepotřebné a škodlivé...

Revoltovali proti tyranii slov „harmonie“ a „dobrý vkus“... Chopiti se dnešního života a oslavovati jej, jak je neustále a hlučně přetvářen triumfující vědou...

Tyto citáty ukazují nejen program futuristů, nýbrž i jejich atmosféru. Positivně: futurism se ujímá násilí jakožto hodnoty o sobě, válka má pro něj cenu hygienické projimadla, podivuje se kráse strojů, oslavuje „nebezpečný život“, slepý patriotizm a přijímá s nadšením moderní civilizaci. Politicky: futurism je zárodkem fašismu, filosoficky je bergsonovský, eticky je nietzscheovský. Negativně: futurism útočí proti statu quo, snaží se odstraniti břemeno minulosti, které zejména v Itálii tíživě leží na uměleckém rozvoji.

Zatím co impressionisté rozkládali viditelnou skutečnost na světlo a barvu, zatím co kubisté rozkládali přirozené formy v geometrické úlomky, snažili se futuristé především vyjádřiti pohyb, sílu a ubíhání času. Od impressionistů se naučili, jak je třeba „zničiti materiálnost předmětů“ tím, že drobné plošky nelomených barev jsou kladeny na plátno vedle sebe jemnými doteky štětce. Od kubistů se naučili technice „desintegrace“ a principu „simultánnosti“ — že totiž v jediném uměleckém díle současně (simultánně) skýtali několik různých pohledů na zobrazený předmět vedle sebe. Futuristé hlásali, že pádící kůň nemá čtyři nohy, nýbrž dvacet noh, — i počali malovati koně s dvaceti nohami. Futuristický obrázek jezevčíka vedeného na šňůře to zábavně objasňuje: vypadá to, jako by bylo přes sebe kopírováno dvacet fotografií běžícího psa. To je futurism v jeho nejprostší podstatě.

Druhým úsilím futuristů je malovati silokřivky. Russol na svém obraze automobilu (1913) vyjadřuje dynamism jedoucího auta tím, že přes siluetu jedoucího auta přemalovává po celém obraze řadu ostrých klínů ve směru jízdy. Ballův obraz „Vlaštovky“ (1913) znázorňuje jako v diagramu jednak zvlněnými křivkami směr letu každého jednotlivého ptáka, jednak vysvětluje postupné fáze ptáčího letu řadou obrázků za sebou.

Třetí věc, o níž usilují futuristé, je promíšení předmětů s jeho pozadím, což se ve futuristickém slovníku nazývá „kompenetrace plánů“. Na jediném obraze vidíme diagram letu vlaštovek i prostor, v němž letí — interiéry se promísí s exteriéry, stěny se stávají průhlednými jako okenní tabule. Zatím co kubisté byli tradiční svými náměty a malovali postavy, krajiny a zátiší, byli futuristé ve volbě svých námětů experimentální. Příkladem je Severiniho ponurý obraz „Pancéřový vlak“ (1915). Futuristé byli první skupinou malířů, kteří měli za základní část svého programu zachytiti moderní strojový svět. Námětem jejich obrazů byl také noční život kabaretů a dancingů, jakožto typický projev velkoměsta a jakožto jeho nepohyblivější složka. Severini maloval celou řadu scén z kabaretů a obrazů tanečnicků. Na tomto obraze vidíme i v převzetí pointilistické techniky vliv Seuratův.

Autorem manifestu futuristických malířů byl Umberto Boccioni. Nebyl jen teoretikem a znamenitým malířem, byl i jediným futuristickým sochařem. Sochařství jakožto nejkonkretnější ze všech umění bylo nejméně vhodným oborem k aplikování abstraktních problémů futurismu. Boccioni však se srazil odvažně s nemožnostmi a ve svých originálních experimentech předpověděl vývoj sochařství na celé čtvrtstoletí. Jeho manifest futuristických sochařů (1912) je nejvýš zajímavý.

„Sochařství má býti přenašením prostorových rovin, které obklopují a prolínají předmět, do hmotného tvaru.

Sochařství má zobrazovati život předmětů tím, že nám ukazuje prodloužení předmětu do prostoru. Je třeba odstraniti přesně ohraničené meze obyčejných soch. Postava musí býti otevřena, musíme prolínouti, fusionovati, s prostorem.

Daleko pravdivější je ukázati, jak se protínají roviny knihy

s rohy stolu v paprscích lampy, než ukazovati napnuté svaly a hrudníky všech těch hrdinů a Venuší, které nám přinášejí idiotské sochařství našich dob.

Musíme míti ve futuristických sochařských skladbách kovové a dřevěné roviny, které buď jsou statické, nebo mechanicky pohyblivé.

Musíme odstraniti tradiční vznešenost bronzu a mramoru a konvenci, že umělecké dílo musí býti zhotoveno z jediného materiálu. Místo toho můžeme užívati v jediném díle dvacet různých materiálů: skla, dřeva, lepenky, ocele, žíní, kůže, látky, zrcadel, elektrických lamp a podobně.“

O rok později rozvinul Boccioni myšlenku dynamických plastik, které nazývá „architektonickými konstrukcemi“. Dříve se snažil provésti ve svých sochách sochařsky nemožné „fuse“ jako na příklad „Hlava + dům + světlo“. Jeho zásady „vzájemného prolínání rovin“ a „promíšení předmětu s ovzduším, které jej obklopuje“, jsou obě uskutečněny v plastice nazvané „Rozvinutí láhve do prostoru“ (1912). Z jeho pozdějších děl jako „synthesa lidského dynamismu“ a „spirála expanse svalů v pohybu“ a „jednotné tvary kontinuity v prostoru“ představuje toto třetí Boccioniho dílo. Znázorňuje muže, jdoucího kupředu, při čemž na plastice jsou viditelně znázorněny silokřivky, vyjadřující pohyb každé jednotlivé částky těla ve formě rozevřených ploch.

Umělecká cena futuristických děl je pochybná. Přece však měl futurism v příštích deseti letech na evropské umění skoro stejně silný vliv jako kubismus. Futuristický program a metody byly napodobovány po celé Evropě. Futuristický kult strojů vidíme znovu i u francouzských kubistů, u anglických „vorticistů“, u francouzsko-německých dadaistů (1916—1925), u ruských konstruktivistů a kubofuturistů (1913—1922), u francouzských peristů (1918) i v umění ruském. V Itálii rozkvetl za fašistického režimu futurismus i mezi mladší generací. Marinetti se dnes stal senátorem, stará garda futuristů však je rozprášena. Starověká socha „Vítězství u Samothrace“, která se Marinettimu líbila méně než jedoucí auto, udržuje si dnes stále ještě své místo v soutěži s Boccioniho sochou „Forme uniche della continuità nello spazio“. A ujiždějící auto je, jak se nám zdá, stále ještě dokonalejším futuristickým dílem, než Russolův obraz „Automobile“.

Jak vznikl expressionism.

Roku 1912 založili v Mnichově čtyři výtvarníci, Kandinsky, Marc, Klee a Feininger, skupinu „Modrý jezdec“, která se svým expressionismem představovala vedle kubismu nejdůležitější výtvarné hnutí předválečné.

Vasil Kandinsky je zajímavou postavou. Narodil se v Moskvě, studoval nejprve práva a národní hospodářství, později se v Mnichově věnoval malířství, pracoval v Tunisu, Kahýře, Rappalu, v Paříži a byl prvním malířem abstraktních obrazů (1911). Před válkou se vrátil do Ruska, kde se stal po revoluci ředitelem musea výtvarné kultury, zakládal jiná musea po Sovětském svazu, vyučoval na moskevské universitě, založil sovětskou akademii umění. Roku 1921 opustil Sovětský svaz, stal se profesorem na Bauhausu ve Výmaru a v Dessavě a konečně místopředsedou výtvarné společnosti v New Yorku. Jeho malby jsou původně „fauvistické“, při čemž daleko libovolně než Gauguin nebo Gogh deformuje přírodní barvu a přírodní tvary; později z ní mizejí předměty, které se dají rozeznati úplně, až (roku 1912) maluje úplně abstraktně. Jeho malba „Improvisace číslo 30“ (1913) ukazuje radikálně novou cestu malířství. Kandinsky tento obraz sám vysvětluje takto:

„Maloval jsem tento obraz spíše podvědomě a ve stavu silného vnitřního napětí. Při malbě jsem pocítoval nezbytnost některých forem tak intenzivně, že se pamatuji, že jsem při malbě sám hlasitě k sobě mluvil, jako na příklad: „Tyto rohy musí být těžké...“

Cokoliv mohu říci sám o sobě nebo o svých obrazech, má jen povrchní vztah k jejich čistě uměleckému smyslu. Pozoro-

vatel se musí učit divatí se na obrazy jako na grafické znázornění určité nálady a nikoliv jako na zobrazení určitých předmětů.“

Zhruba řečeno byla Kandinského teorie umění mystickou, snažil se vyjádřití spirituální stavu v hmotném obraze, snažil se prostřednictvím materiálu svých obrazů naléztí výraz (expressy) svého citění. Často mluví o malířství v termínech hudebních stejně jako jeho současník a rodák Skrjabin často mluví o hudbě v pojmech malířství. V této hudební terminologii nazýval Kandinsky své spontánnější a příležitostnější malby „Improvisacemi“ a svá více rozvázná díla „Komposicemi“. Tyto „Improvisace“ ukazují, že byly malovány v jakémsi transu, „spíše podvědomě a ve stavu silného vnitřního napětí“. Když Kandinsky po válce žil v Rusku v oficiálním postavení, jsa stoupencem hnutí „leftivců“, změnil se jeho sloh pod vlivem ruských suprematistů. Ve svých obrazech kombinoval volně a improvisačně jednak nepravidelné obrazce ze svých dřívějších děl, jednak kruhy a přímky, které tvoří podstatu obrazů Malevičových a Rodčenkových. Jeho dílo se stalo geometričtější, a teprve v posledních letech se vrátil opět k organičtějším podobám.

Ve Švýcarsku rozený P a u l K l e e , jenž po letech v Itálii a v Paříži se stal profesorem na Bauhausu, byl později zbaven svého místa a žije nyní ve Švýcarsku. Náměty i forma jeho díla jsou neobyčejně originální a neuvěřitelně barvitě. Daleko více než Kandinsky přijal Klee vlivy dětského umění a zabýval se uměleckými projevy primitivů, umělců středověkých a exotických, jak to ukazují stránky publikace „Modrý jezdec“. Picasso se svým lepením různých výstřížků a materiálů na obrazech měl jisté na něho vliv. Při své citlivosti pro barvu je však Klee především grafickým umělcem a mistrem linie. Jeho kresby mají abstraktní a fantastické formy a podobně jako práce Kandinského užívají většinou podvědomých nebo automatických metod komposice. Proto také Klee má velký vliv na pozdější surrealisty.

Vedle Rusa Kandinského a Švýcara Klee patří k prvním německým expressionistům L y o n e l F e i n i n g e r , rozený v New Yorku. Tento dřívější ilustrátor amerických a francouzských časopisů počal roku 1912 malovatí kubisticky a spolu se svými druhy vyučoval na Bauhausu ve Výmaru a v Dessau. Pátým umělcem této skupiny je H a n s A r p , rozený ve Štrasburku, jenž ve svých kubistických obrazech je abstraktní v daleko větší čistotě než kubisté pařížští nebo expressionisté mnichovští. Jeho komposice se skládají buď z malovaných nebo lepených téměř bezvadně pravoúhlých obrazců. Po této stránce je čistší než pařížský Čech František Kupka se svými „Vertikálními plány“, a jedině moskevský Malevič jde dále než on ve směru v čiré geometrii. V pozdějších letech stal se Arp jedním z vůdců švýcarských d a d a i s t ů (1916), ve svých posledních dílech však již málo připomíná své počátky a všeobecně již napodobuje životní formy.

Všichni tito němečtí expressionisté byli po válce sdružení ve výtvarné škole B a u h a u s ve Výmaru. V bezmezné úctě ke strojům, k technice a k racionalismu, jež vyznačovaly výchovnou metodu Bauhausu, tvořili tito umělci podle slov Gropiových „duchovní kontrapunkt“.

Český „orphista“ v Paříži.

V desetiletí 1910 až 1920 nezaujímal čistě abstraktní malířství v Paříži místo tak významné jako tomu bylo v Rusku, Německu a Holandsku. V té době se Picasso a Braque značně přiblížili abstraktní malbě geometrické, nejdále v malbě čistých abstrakcí v západní Evropě však došli Kupka a Delaunay. D e l a u n a y ve svých obrazech jako „Okna“ nebo „Disky“ postupně vylučoval jakékoliv stopy napodobování přírody. On sám nazýval toto umění „simultaneismem“ podle snahy využívatí bezprostředních (simultánních) protikladů barev. Básník Apollinaire nazval toto umění o r p h i s m e m .

Jako příklad tohoto „orphismu“ jmenoval Apollinaire jednoho z prvních pionýrů abstrakčního malířství F r a n t i š k a K u p k u , rozeného v Čechách, jenž absolvoval uměleckou akademii v Praze a žil trvale v Paříži. Kupka nebyl nikdy kubistou, maloval však v oproštěné a skoro abstraktní technice novoimpressionistů. Pod vlivem Seuratových teorií o protikladech barev počal studovatí užívání barev prismatických. Roku 1912 maloval „Disky Newtonovy“, téhož roku postoupil k dalšímu oproštění ve svém obraze „Fuga v červené a modré barvě“, jenž představoval arabesku kruhových a eliptických linií. Téhož roku počal malovatí své „svislé plochy“ s jejich chladně šedivými pravoúhlými plochami, fialovými plány, jež jsou předchůdcem geometrických skladeb pozdějších malířů. Roku 1913 maloval Kupka obrazy, které p ř e d s t a v u j í v m o d e r n í m u m ě n í p r v n í č i s t ě a b s t r a k t n í g e o m e t r i c k é o b r a z y z p ř í m e k a k ř í v e k .

Návrat ke skutečnosti.

Do roku 1912 procházel kubismus svým stadiem rozkládacím, analytickým, v němž usiloval o postupný rozklad přírodních tvarů ve tvary geometrické. V tomto postupu byla poněkud vyloučena, zejména v obrazech Braquových a Picassových, barva. Později však od této technické skromnosti se počaly objevovatí odchylky, zejména v obrazech technicky neobyčejně vynalézavého malíře G e o r g e s e B r a q u a . Tento Francouz se učil v mládí u svého otce, malíře pokojů, a při tom měl příležitost vyškolití se v illusionistické technice, napodobující strukturu dřeva nebo mramoru na malovaných plochách. Již roku 1911 počal malovatí ve svých obrazech imitace různých tkání, povrchu různých materiálů a počal do svých obrazů vkládatí různá písmena. Často tato písmena náležela novinám nebo sešítům s hudební skladbou, často se však objevovala i sama o sobě a skládala různá nezávislá slova. To přispívalo nejen k zpeřtení obrazových forem, nýbrž představuje i tu složku, kterou bychom nazvali k u b i s t i c k ý m r e a l i s m e m : zde se nezdůrazňuje reálnost malovaných předmětů, nýbrž reálnost malovaného povrchu. V obraze „Zátiší s hracími kartami“ (1913) vidíme různé geometrické tvary, které však odpovídají původní formě malovaných předmětů. Na obraze je přesně vyznačena tkáň jejich povrchu, takže obraz jako celek nepředstavuje již analýsu, nýbrž syntésu. Rozdíl těchto dvou hledisek je patrný od roku 1912, kdy se na obrazy nalepují pruhy papíru, lístky autobusů, noviny, hrací karty. To bylo logickým vyvrcholením zobrazování simulujících tkání povrchu věcí. Zde byla úplně zavržena konvence, že malíř svou ctí je zavázán k tomu, aby se snažil malířskými prostředky reprodukovatí samotné věci a aby nepoužil na obraze přímo zobrazovaný materiál o sobě. Je paradoxním, že po této stránce kubisté, kteří zničili ve svých obrazech přirozený obraz světa, počali vlepovatí faktické úlomky tohoto přirozeného světa. Kromě útržků papírů nočali nalepovatí na své obrazy i různé kusy látek a plastických předmětů.

Malíři, kteří učinili další krok a přinesli obrození zářivé barvy, nebyli Braque a Picasso, nýbrž R o b e r t D e l a u n a y a P i c a b i a . Po nich i Léger počal místo svých ostýchavých modří a šedí užívatí vibrujících červení, modří a zelení na svých malbách. Kubism se tedy zastavil na cestě k úplné abstraktnosti a nikdy k ní nedošel.

Po světové válce docházeli malíři k o b d o b í s t r o j o v é m u . Tehdy F e r n a n d L é g e r maloval dlouhou serii obrazů pod vlivem estetiky strojů. V neúnavném zmatku byly tu zobrazovány červené, modré, zelené a ocelově šedé plochy s velkými písmeny, rourami, koly a trubnicemi. Jeho mistrovský obraz „Velká snídaně“ ukazuje již snadno pochopitelné formy věcí a daleko srozumitelnější perspektivu v díle velice monumentálním. Je celé řešeno monumentálně, a tři osoby nad stolem se snídání stojí ve strohých polohách, podobných

strojům. V té době i dílo Picassovo, jako na příklad „Malíř a jeho model“ (1928), opouští abstraktní ráz. Při vši přímočarosti a geometričnosti čar vidíme tu Picassa sedícího před plátnem s obrazem v jedné ruce s oválnou paletou a v druhé s nožem, na plátně maluje lidský profil, zatím co v pozadí sedí žena. V protikladu, v němž živé postavy, jako malíř a modelka, jsou malovány silně abstraktně, zatím co plátno a obraz jsou zobrazeny silně reálně, je jeden ze vzácných projevů Picassova humoru. Metoda skladby je tu ještě povrchně kubistickou, masky tváří z této doby ukazují však již prvky zneklidňujícího surrealismu.

Rozvoje moderního sochařství konstruktivismu, teorie a praxe německého Bauhausu, úsilí o purism, dadaism a surrealism a jejich užití v architektuře ve filmu a ve fotografii jakož i tendenci u nejmladší generace všimneme si v závěru tohoto článku.

Život a instituce

Occidentalis:

Zvláštnosti americké justice

Útoky.

Spojené státy americké jsou zemí senačních procesů a senačních rozsudků. Každý se pamatuje na případ Sacca a Vanzettiho: dva italsí anarchisté byli odsouzeni k smrti pro zločin a popraveni pro skutek, který podle pečlivě nasbíraných důkazů svých obhájců nespáchali. Upton Sinclair ve svém slavném románě „Boston“ zobrazil tento případ a stranickost amerického justičního aparátu s takovou ostrovní a tak bezohledně, že by patrně v každé jiné zemi autor podobného románu se stal sám obětí justice. V Americe však to dopadlo jinak: a opět je tento případ typický pro americkou justici. Když nakladatel měl v úmyslu knihu vydati, předložil rukopis známému odborníkovi, aby se od něho dověděl, je-li možno knihu vytisknouti v této formě, jak ji autor napsal, a nebude-li to mít za následek celý řetěz procesů pro urážky na cti. Nebezpečí bylo tím větší, že Upton Sinclair si nedal ani práci změnit jména jednajících osob. Při tom neváhal ukázati, že státní zástupce Katsman vedl celý proces především k tomu cíli, aby si získal pro svou příští kariéru co nejvíce výhod. Soudce Thayer byl zobrazen jako představitel puritánského měšťáctva, které posuzuje pozdější přistěhovalce jako méněcenné vrstvy a snaží se s houževnatostí udržeti si výsady své třídy. Román byl zcela jednoznačnou obžalobou proti korupci a proti třídní justici U. S. A.

Dotázaný odborník dal nakladateli tuto odpověď:

„Kniha jest zřejmě urážlivá. Přímé i nepřímé útoky na charakter a na úřední postup celé řady osob jsou přečinem proti bezpečnosti cti. Kdyby postižení, na něž se tu útočí, podali proti autoru a nakladateli žaloby pro urážku na cti, vznikly by dlouhé procesy, které by způsobily velké výdaje. Mnohá fakta by se dala dokonce velice těžko dokázati, poněvadž často tu autor vynáší psychologické kombinace, jejichž objektivní správnost se dá těžko dokázati.

Přesto Vám radím, abyste knihu vydal, protože nemyslím, že by k něčemu podobnému došlo.“

Nakladatel byl tímto neočekávaným závěrem překvapen. Kniha obsahuje ostré útoky a urážky, které se nedají dokázati, a přece jí má vydati. Když se s překvapením tázal, jaké jsou důvody této podivné rady, obdržel tuto odpověď:

„Osoby, na něž se v románě „Boston“ nejvíce útočí, jsou guvernér Massachusetts Fuller, státní zástupce Katsman a soudce Thayer. Ani jedné z těchto ctihodných osob nenapadne žalovati pro urážku na cti. Každý, kdo vstupuje do arény veřejnosti, vystavuje se útokům a dokonce i urážkám a musí se často vzdáti práva, aby se proti nim bránil.“

Právní odborník pak nakladateli vysvětlil, že faktická právní situace v Americe bývá taková: člověk může beztrestně proti osobám veřejně činným vystoupiti ve formě otevřených útoků, může proti nim psáti, ale jen pod tou podmínkou, má-li po ruce dosti materiálu a má-li sám také dostatečně zarytých nepřátel. V tomto případě je totiž možno očekávati, že jeden z nich při té příležitosti vystoupí proti němu s ještě prudšími útoky. Tím by se vyneslo na veřejnost ještě více materiálu, který až do té doby nebyl znám. Ze strachu před podobnými obrovskými skandály, jež vyvolávají nové a nové komplikace a jsou stále znovu rozvlékány novinami, nepodá nikdo, kdo v Americe stojí ve veřejném životě, žalobu pro urážku na cti.

Nakladatel uposlechl a přesvědčil se, že jeho rádce měl pravdu. Kniha vyšla a nebyla pro její obsah podána ani jediná žaloba.

Soudcové a státní zástupci.

Tento případ s procesem proti Saccovi a Vanzettimu i s jeho Sinclairovskou dohrou je charakteristický pro celou americkou justici. Autor vyslovil těžké útoky proti přesně označeným úředníkům, lidé je vzali na vědomí a nikdo se nad tím příliš nepozastavoval. A při tom šlo o útoky pro korupci a zanedbávání úřední povinnosti, které by v jiných zemích nemohly ani přijíti na veřejnost.

Postavení amerického státního zástupce je však docela jiné než v ostatních státech. Tento „Public Prosecutor“ bývá podobně jako většina soudců volen a má velice zvláštní postavení. Není odpovědným ani guvernérovi státu ani lidu samotnému. Proto je jeho postavení naprosto nezávislé a může pracovati jak ku prospěchu, tak i ke škodě veřejnosti. Je nejen nejdůležitějším úředníkem justice, nýbrž má možnost vykonávati prostřednictvím svého úřadu i politický vliv. Na něm záleží, chce-li z některého procesu udělati sensaci a vynutiti si tím politickou kariéru. Vzpomeňte Dreiserovy „Americké tragedie“, v níž mladý muž je odsouzen na elektrickou židli pro vraždu, ačkoliv se dopustil jen zabít; a důvodem jest, aby státní zástupce zůstal vítězem a mohl býti zvolen za soudce. Něco podobného se přihodilo v Americe i leckterým jiným zločincům jen proto, protože energický pan „Public Prosecutor“ chtěl udělati kariéru. Některé americké státy se snažily odstraniti tento zlořád a zřídily úřad „veřejného obhájce“.

Postavení soudcovy je charakterisováno ve Spojených státech dvěma okolnostmi. Především nejsou jmenováni, nýbrž voleni, a pak mají velice širokou pravomoc. V jednotlivých státech volí se soudcové různě, většinou přímým lidovým hlasováním. V některých státech jsou voleni doživotně, v jiných státech jinak. Soudcové u vyšších soudů bývají voleni na delší období, než soudcové nižších instancí. Jmenován bývá jen nejvyšší soudce, a to buď doživotně nebo na tu dobu, pokud se bude slušně chovati: „during good behavior“. Jmenuje jej prezident republiky společně se senátem. Ale i nejvyšší soudcové mohou býti odstraněni, je-li proti nim podána státní obžaloba.

Před nejvyšším soudem, jehož jsou členy, rozhoduje se obyčejně o dvojích případech: především tehdy, kdy má býti anulován nějaký státní zákon z toho důvodu, že na jeho podkladě bylo rozhodnuto proti jedné straně. V tomto případě obyčejně popíral žalovaný, že by případ měl býti posuzován podle tohoto státního zákona, poněvadž se přiči ústavě. Za druhé patří před nejvyšší soud případy, kdy některý zákon svazu má býti zbaven účinnosti. V tomto případě sice žalovaný nepopírá, že se provinil proti určitému zákonu celku Spojených států, popírá jen, že by tento zákon směl býti na jeho případ aplikován a tvrdí, že tato věc musí býti posuzována podle zákonodárství jednotlivého státu a nikoliv

podle centrálního zákona „Unie“. Někdy se také stává, že tento soud rozhoduje o opatřeních presidentových. K tomu došlo před nedávnem, když nejvyšší soud Spojených států prohlásil, že většina předpisů, shrnutých v „New Deal“ presidenta Roosevelta, se přiči ústavě.

Soudcové Spojených států mají v ruce zvláštní pravomoc ve formě „soudního zákazu nebo rozkazu“ (Unjunction). Tento zákaz byl rozhodným v řadě důležitých procesů. Jestliže totiž se strana proviní proti podobnému zakazu nebo příkazu soudu, je to samostatným přečinem, jenž se sumárně a přísně trestá jako „uvádění soudu v posměch“. Při tom nemá strana ani právo, aby případ byl svěřen porotě.

Podobný prostředek mají v ruce soudcové nejrůznějších kategorií. „Sesměšňováním soudu“ jest nejen urážka soudce nebo urážka porotců, nýbrž vůbec všechno, co zabrání vynešení rozsudku. V Americe na příklad nemá manžel nebo otec možnost, vyhýbat se pod různými záminkami placení alimentálních příspěvků: jestliže nezaplatí, může jej soudce vzít ihned do vazby anebo jej poslati do donucovací pracovny.

Lidová spravedlnost.

Celá justice Spojených států jest vybudována na zásadě, že právo souditi vychází z lidu a je lidem kontrolováno. Důsledkem toho jest, že většina z lidu volených soudců bývá pod vlivem určité politické strany. Soudce laik tu hraje daleko důležitější úlohu než v jiných právních systémech. Laikové nerozhodují jen v porotách, laikové se stávají i soudci v první instanci, kde ovšem umožňují politicky stranické rozsudky. Proto se uplatňuje v poslední době úsilí, obsazovat soudcovská místa školenými právníky. Žádá se, aby kandidátem na soudcovské místo nesměl býti nikdo, kdo je pevně politicky vázán k určité straně, a uplatňuje se snaha, aby kandidáti byli vybíráni za spolupůsobení guvernéra státu anebo advokátní komory.

Kontrola spravedlnosti lidem jest zajištěna ještě různými opatřeními. V sedmi státech Unie má lid právo odvolati neoblíbeného soudce ještě dříve než uplyne doba jeho úřadování, a má právo dokonce i odvolati určitý soudcovský výrok. Tato instituce má jméno „Recall“. Jak velkou moc má laický soudce, o tom svědčí charakteristická postava „smírčího soudce“, jímž skoro vždycky bývá jen laik. Bývá volen lidem na několik let a jeho pravomocí přísluší nejen civilní žaloby až do výše tří set dolarů, nýbrž i různé přestupky dopravního řádu a drobné přečiny, které se trestají peněžitými pokutami nebo krátkou vazbou. Smírčí soudce přijímá také přísězná potvrzení a uzavírá manželství, z čehož má příjmy. V některých velkých městech bylo toto postavení již odstraněno. Vůbec projevuje se u pokrokových obcí tendence, nahraditi si tyto soudce odbornými soudci policejními! Po celém americkém venkově však smírčí soudce podnes ještě reprezentuje původní formu americké demokracie.

Tento smírčí soudce nepotřebuje věsti žádných rejstříků ani sepisovati žádných protokolů, čímž ovšem se jeho činnost vymyká skoro úplně kontrole. Je jasno, že tím spíše může podléhati různým vlivům a tím více je vystaven korupci. Vinou těchto smírčích soudců je i to, že mnohá i velká města jsou bezbranná proti gangsterům. Často se totiž přihodí, že policie sice zločince chytí, že však ho shovívavý nebo podplacený smírčí soudce pustí zase na svobodu.

Americká policie je jinou kapitolou pro sebe. V každém případě politické korupce v rámci americké správy spolupracovala policie. Někdy přímo, v případech, kde bylo dokázáno, že policisté se dělili se zločinci nebo jejich příživníky o kořist, jindy nepřímou, když policie trpěla nezákonným stavem, když soud podporoval sám pochybné živly a lid si dal všechno líbit. Jen tak bylo možné, že v New Yorku a Chicagu gang-

sterské tlupy nebylo možno vyhubiti. Velkou překážkou spravedlnosti a velkou podporou policejní korupce jsou ty zákony, které velkou většinou obyvatelstva nejsou respektovány a tím se prokazují neuskutečnitelnými. Byla to zejména prohibice, která působila zlobně v amerických velkoměstech a působila, že zákony byly přestupovány ve velkém.

Mučení na policii.

Jedním z nejslabších bodů americké justice jest policie. Její vyšetřovací metody jsou smutně pověstné. Jsme již dostatečně informováni o tom, co je to „třetí stupeň“, rafinovaná metoda mučení policejních vězňů. Zejména z memoárů velkých zločinců, které v Americe nejsou nic nezvyklého, se dovidáme podrobně, jakým způsobem bývají vězňové na policii týráni. Duncan, bývalý vězeň číslo 9256 ze státního vězení v Oregonu, jenž popsal dramatickým způsobem své pokusy o útek, vylíčil nám tento „třetí stupeň“ velice podrobně.

Z jeho knihy se dovidáme, jak rozmanitými metodami bývají vězňové donucováni k tomu, aby se přiznali. Bývají přiváděni k úplné otupělosti jednak bitím, jednak bezohledným mučením. K bití se používá nejen pěstí, nýbrž se zvláštní oblibou gumových trubic. Rány jimi jsou velice bolestné, nezanechávají však trvale viditelných stop. Zvláštním nástrojem k mučení bývá — telefonní kniha. Rány touto knihou přes hlavu jsou prý velice bolestné. Kopání do břicha, bití a občasně užívání slzných plynů není prý ničím zvláštním. Duncan podotýká, že podobný policejní „výslech“ sice nezanechá trvalých stop na těle, že však zanechá tím trvalejší stopy v mysli pachatele a udělá z něho tím krvelačnějšího a mstivějšího vraha.

Metodou, kterou se na policejních stanicích nejčastěji pracuje, bývá prodlužování výsledku. Takový výslech trvá někdy celé dny a jeho účelem je, vyčerpati energii vyslychaného. Občas bývá výslech přerušován ranami, a aby obviněný byl ještě více vyčerpan, svítí se mu do obličejů velice silným světlem. Často musí stát po celé hodiny, nedostane nic k jídlu, nesmí spát, nebo je ze spánku každou chvíli znovu probouzen. Celá ta stupnice mučení, která byla v německých koncentračních táborech vypracována k vrcholné dokonalosti, byla známa v Americe již dávno.

Jiný způsob mučení spočívá v tom, že podezřelý bývá na policii vězněn velice dlouhou dobu a nebývá vůbec vyslychán. Zákon sice žádá, aby uvězněný byl ihned předveden před policejního soudce, ve většině měst se však tento zákon obchází. Duncan vypráví o muži, který seděl ve vazbě 8 měsíců a tři dny a teprve pak byl předveden k výslechu. Poté byl pro nepatrný přestupek odsouzen k 90dennímu vězení. Policejní úředníci se vymykají kontrole tím, že příchod nového vyšetřovance prostě nezapisují.

Zločinci z povolání znají již dobře tyto policejní praktiky a najdou vždycky příležitost, jak včas vyrozuměti svého advokáta. Méně zkušeni provinilci však mívají velikou obtíž, než se jim vůbec podaří spojit se s advokátem. Duncan vypráví o tomto „třetím stupni“:

„Třetí stupeň“ bývá pro policisty a detektivy jen žalostným prostředkem, jak nahraditi nedostatek vlastní inteligence. Jest ovšem snadnější, podezřelého zamknouti a bití ho tak dlouho, až se přizná ke všemu, co si policie přeje, než se snažiti objektivně zjistiti, je-li skutečně vinen či nevinen. Jenom tam, kde policie má strach z tlup zločinců, jejichž členové byli zpřízněni s vězňem — a jenom tam, kde uvězněný má dosti peněz k tomu, aby policisty podplatil — jenom v těchto případech se „třetího stupně“ neuzívá.

„Třetí stupeň“ je přímým a všeobecným zločinem proti zákonům Spojených států. Každý zatčený má právo, aby se s ním nakládalo tak dlouho jako s čestným občanem, pokud jeho vina nebyla prokázána. Především nesmí býti trestán dříve, než byl uznán vinným. „Třetí stupeň“ je však zkrátka brutálním trestem, který se uděluje bez jakéhokoliv řádného soudního zjištění.

Není nejmenší pochybnosti o tom, že v žalářích Spojených států jest mnoho osob naprosto neviných. Byly odsouzeny na základě chybných nebo pokřivených výpovědí a „přiznání“, dosažených výsledkem „třetího stupně“.

Policie nemá nejmenšího práva sama vězně trestati, ať už tomu tak je před rozsudkem či po něm. Nehledíme-li však k otázce práva a bezpráví, překvapuje nás, že americká policie se nechce ničemu přiučiti ani na základě očividných faktů. Jedině toto surové nakládání s vězni je totiž příčinou toho, že každoročně bývá tak vysoké procento policistů usmrceno zločinci, kteří se mstí za to, co od policie vytrpěli.

Noční soudy.

Zatím co při vyšetřování větších zločinů dochází k těmto zlořádům, projevují Američané velikou obratnost, jak prakticky rychle vyřídit drobné věci. Soud pro menší přestupky, „Inferior Criminal Court“, pracuje i v noční směně, která se jmenuje „Night Court“. Předně přicházejí opilci, prostitutky, řemeslníci, kteří ve své živnosti používají dětí k práci, ředitelé divadel, proti nimž si nějaký divák stěžoval, že jejich představení ho mravně pohoršilo. Podobný ředitel nebo herec bývá přímo z divadla odvezen na policii, což se stalo na příklad herečky May Westové, když napsala hru „Pohlaví“ a dostala se z divadla přímo do vězení. Sem se dostávají majitelé hotelů, kteří propůjčují svůj dům nevěstkám, mladí lidé, kteří se porvali, obchodníci, kteří dělají nekalou soutěž. Sem jsou přiváděni rodiče, kteří neposílají děti do školy, lidé, kteří přestupují dopravní předpisy, a nešťastníci, kteří v elektrické dráze plivají na podlahu. Před tento soud patří každý, kdo se dopustil krádeže pod 100 dolarů, kdo žebrel nebo provozoval pouliční obchod bez náležitého oprávnění. Sem přijdou všichni, kdož někomu lehce ublížili na těle a mnozí další.

Americké noviny den co den ukazují, jak to u takových nočních soudů vypadá. Zde má každý obžalovaný právo, odmítnouti výpověď, která by mu přitížila. Zde je obecní úředník, zvaný „Bridgeman“, jenž obviněnému uděluje právní poučení a informuje ho, že může jmenovati svědky, hned je dáti přivésti anebo žádati za odrocení. Citujeme několik obrázků z podobného amerického soudu, jak byly vyličený v novinách:

Soudce: „Zdá se mi, že jste opilý ještě teď.“

Obžalovaný: „Nepiji nikdy, pane.“

Soudce: „Rekněte Konstantinopol.“

Obžalovaný: „Kolstanti... Kolstantikopol...“

Soudce: „Byl jste trestán?“

Obžalovaný: „Nikoliv, pane.“

Soudce: „Odsuzuji vás jakožto vinného...“

„Stál jsem v Lexingstonské Avenui, tu ke mně přistoupil policista s touto dámou a sebral mě.“

„Prosím, on dělá milostné návrhy jedné slečně od nás z obchodu. Celý den okouní kolem závodu. Vedeme dámskou konfekci a on se kouká oknem dovnitř. Naše zákaznice to obtěžuje...“

„Poslouchejte, jestli se ještě jednou ukážete před tím obchodem, dostanete nejmíň tři dny.“

„Zatkl jsem toho muže, protože vrážel do lidí na Madison Square.“

„Už jste byl trestán?“

„Ne, Vaše Milosti.“

„Jste vinen.“

„Mám pekařský závod na Walker Street. Dnes vletěly do mé výkladní skříně dva kameny a rozbily ji. Běžím ven a vidím běžící kluky. Jeden z nich se klidně zastaví — je to tenhle — a jde proti mně. Podržel jsem ho a žena běžela pro strážníka.“

„Kolik je ti let?“

„16.“

„Proč jsi to okno rozbil?“

„Já o tom nevím, já ty kluky neznám, běželi kolem mně, šel jsem otcí pro tabák.“

„Chceš za sebe vypovídat?“

„Ano, pane.“

„Tady se postav, zvedni ruku a opakuj po mně přísahu.“

„...k tomu mi dopomáhej Bůh.“

„Tvůj otec je zde?“

„To jsem já, výsosti. Stalo se to tak, jak můj syn říkal.“

„Poslouchejte, jestli se váš kluk dostane ještě jednou do podezření, že rozbil okenní tabuli, pošleme ho na tři roky do polepšovny. (K obviněnému): Běž, tentokrát jsi zproštěn.“

„Prodával hračky na centrálním nádraží. Ptám se ho, má-li licenci, říká, že jsou vánoce a to že se nepotřebuje licence.“

„Jste vinen.“

„Přišel před hodinou opilý domů a hází po mně plechové nádoby. Poslala jsem dceru na policii.“

„Tak to není, pane. Vracím se z práce domů...“

„Ty lháři, z práce...“

„Mlčte...“

„A tu mi tahleta ženská, moje vlastní žena, řekne, že jsem syn čubky a tak jsem něco popadl do ruky...“

„Jste vinen.“

„Tento muž (slepý negr) žebrá denně v podzemní dráze mezi stanicemi Bowling Green a South Ferry.“

Úředník: „Byl 41krát trestán.“

„Odsuzuje se na 30 dní.“

Tak se vyřizuje případ po případu, 50 až 300 přestupků za noc, za rok na 33.000 případů. Kdo je vinen, jde do daktyloskopického oddělení, v němž se na základě lístků v kartotéce zjistí, kolikrát byl trestán. Pak je znovu předveden před soudce, jenž mu vyměří trest.

Kdo byl u podobného soudu zproštěn, má výhodu, že díky rychlému rozhodování neztratil pracovní den. Kdo byl uznán vinným, ztratil tu rychlostí blesku nejdůležitější faktum svého občanského života, totiž okolnost, že dosud nebyl trestán.

Zde se bagatelní věci v rychlosti oddělují od přečinů velkých. Podobným způsobem směřuje vývoj justice ve Spojených státech k tomu, specialisovati soudní dvory na zvláštní případy. V Americe jsou zvláštní soudy pro věci automobilové, pro spory domácí a pro všechny otázky, týkající se rozporů v manželství a rozvodu.

Tyto stránky jsou jasným protějškem mnohým temným stínům americké justice.

otázky a odpovědi

Je fotografie uměním?

Panu Josefu Čapkovi se mnoho nelíbilo v mém článku, v němž jsem třídil a glosoval anketu „Světozora“, je-li či není-li fotografie uměním. Jeho poznámky lze však míti víc za soukromé, než za zásadní, a tak bude má odpověď, tady, stručná a někdy s ním u černé kávy delší.

Věc, o níž je spor, jest, stačí-li nám dnes obvyklý rozsah pojmu umění. Opakuji, že nestačí. To bylo zvláště zřejmo z ankety „Světozora“, kde přítel Josef Čapek najde bohatou snůšku galimatyášů, jež myslí, že napravuje. Ovšem jen tehdy, přechte-li si tu anketu. Mně musí laskavě dovolit, abych se směl trochu víc zamýšlet právě o fotografii, když posledních osm let prošly jich mýma rukama desetitisíce, když jsem po desetiletí „myšlení“ malířského a sochařského, tak říkajíc „žil fotograficky“ a dostal se konečně do tohoto zvláštního světa (a není to tak lehké, jak se zdá) a stal se kriticky citlivý pro její obrazové hodnoty.

Ale jakýpak je vlastně rozdíl našich mínění? Ten, že Josef Čapek umisťuje fotografii na periferii umění, a já

připouštím, že už dnes fotografie může dospět do jeho středu. Kdo je tedy Michal, který všecko zmíchal? Připouští-li pan Josef Čapek, že fotografie může dojít až k periférii umění, to mu nevádí stroj? Sud' čtenáři, jak tomu rozumět? V umění vadí stroj, v periférii umění nikoliv.

Nebudu dále s panem Josefem Čapkem polemizovat ani o technice, ani o významu materiálu, z něhož jest umělecké dílo vytvořeno. Nemáme přece už o něm tak vysokého mínění. V příkrých protikladech populárně vyjádřeno: socha z ryzího zlata může být kýč a relief ze starých hrnců, lepenky, korku, kusů lana z rybářské sítě uměleckým dílem. Ani Čapkovo kanadské sádlo nezaslouží povýšeného, feudálně cechovního opovržení, nalezne-li se způsob, jak ho užít. Byl by to možná docela dobrý, tvárný sochařský, nebo barevně malířský materiál. Hádka o materiál, právě jako o účast techniky je předem neplodná a zbytečná hádka. Nejsme dnes tak citliví a neodepřeme dobrému dílu označení „umělecké“, i když vzniklo z vulgární látky, nebo s velkou technickou (kvantativní) pomocí. Také film umistujete, pane Josefe Čapku, do umělecké periférie? A jen proto, že je tu složitá mašinerie zvukového filmu mezi tvůrcem a dílem? Umění s velkým U?

Já si Vaší malířské tvorby velmi vážím, já ji jako referent v týchž „Lidových novinách“, kam Vy dnes píšete, vždycky vyzdvíhoval. Posuďte tedy sám, čím je Vaše dílo vedle Daumiera, Gogha či Rembrandta? Jste snad Vy sám na periférii umění? Ti velcí umělci na jeho vrcholku a Vy sám někde dole? Byla by to křivda, tak o Vás soudit. Máme nějaké umění, pak nadumění, podumění, umění a uměníčka? Jediná správná odpověď jest: dílo Josefa Čapka jest světem pro sebe. Nesrovnatelným světem. Hodnoty umělecké netvoří přece hierarchického pořadí, žebříku s nejvyšší a nejnižší příčkou. Umělci nejsou tennisté, kvalifikovatelní číselně podle dosažených bodů.

Tak podobně je tomu i ve fotografii vyšších aspirací: svět pro sebe a v sobě, do něž je třeba se prodrat, svět svéprávný, malířství a proto i Vám odlehlý a cizí, svět, jenž má dnes své vyjádřené, specifické hodnoty, jež, zabírajíce čím dál tím více v oblast iracionální, plynou zatím úzkým pramínkem v obsáhlé moře uměň. Jak můžete klást vedle sebe Michelangelova Mojžíše a fotografii, i tu jak pravíte, vytvořenou všemi kouzly moderního fotografického umu, s těmi, jak říkáte, kavárenskými židlemi, síťovím, skleněnými koulemi a tyčinkami? Jak se Vám, prosím, dlouho posmívali, Vaším domečkům, zahrádekám, kytíčkám, těm chlapečům, z nichž dva řádné exempláře s kořaleční lahvi a sklenkami rumu visí v mé pražské pracovně? Co je to všecko srovnáním s Michelangelovým Mojžíšem? Jak je jen možno takhle mluvit?

Zavírám tudíž raději spěšně, konstatováním, že Vy jste před šestnácti či kolika roky rozhodl, že fotografie patří na periférii umění, že tedy už dál se nedostane a — hoto! Já tento Váš názor respektuji a končím rozpravu. Už také proto, že Vy jdete na osobu, jak umělci ani jinak

nedovedou a já neumím být bonhomní (z bonhomie měl jsem vždycky minus dostatečnou) a nedovedu Vám tedy říkat „střečku“.

B. Markalous.

dopisy

O československý football

I.

Vážená redakce,

článek „Za kulisami našeho footballu“, otištěný ve 40. čísle „Přítomnosti“, přišel skutečně v pravý čas, aby pravými slovy zhodnotil dnešní velkopodnikatelské manýry čsl. footballu, který ve spojení s ochotnou žurnalistikou vydělává veliké peníze.

Jediné, co autor snad zapomněl poznamenati, je skutečnost, že „Haló-noviny“ — jediné ze všech pražských večerníků — už dávno odhalují špinavé zákulisí nejen čsl. footballu, ale i na př. boxu, který stejně jako kopaná je špinavým obchodem a nikoliv sportem. Tento deník, právě nedávno zavedl dlouhé referáty o zápasech malých amatérských klubů, kde nejen je popsán průběh utkání, ale je zejména dáno místo hospodářským starostem těchto klubů.

V tomto směru jsou „Haló-noviny“ skutečně jedinečným zjevem v naší sportovní žurnalistice. Je třeba to zaznamenati.

V dokonalé úctě

A. Mouka.

II.

Vážená redakce,

četli jsme v poslední „Přítomnosti“ velmi informovaný článek ze zákulisí čsl. profesionálního footballu. Souhlasíme a ztotožňujeme se s jeho obsahem. Co se týče kapitoly o podivné úloze našeho sportovního tisku, odmítáme však paušální a proto nespravedlivé nařčení všeho čsl. sportovního tisku bez nejmenších náznaků rozlišení z nepoctivé zaujatosti ve prospěch velikých ligových klubů. Od založení „Haló-novin“ bojujeme (a nikoliv zcela sami) proti všem nesportovním a nemorálním úkazům v čsl. oficiálním sportu. Nemine dne, abychom nepoukázali na veškeré to nezdravé a nemravné kořistnictví kolem čsl. hřišť, boxerských ringů, motocyklových závodních drah, hockeyových stadionů atd. Pouhý dotaz u kteréhokoliv výkonného atleta byl by Vás přesvědčil o pravdivosti našich slov. Doufáme, že v zájmu fair play opravíte svůj paušální úsudek o mravní úrovni čsl. sportovního tisku, a jsme ochotni podpořit Vás ve Vaší činnosti pokud jen neztratíme přesvědčení, že Vaše články slouží výhradně zdárnému vývoji a prospěchu čsl. sportu.

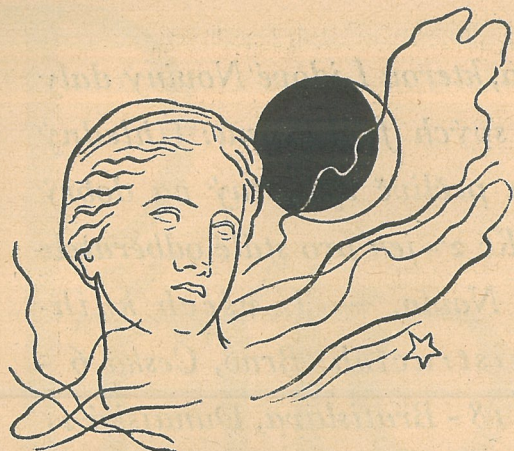
V dokonalé úctě

Za sportovní redakci „Haló-novin“

Josef Uhrich.

Los, který bojuje za vaše štěstí
JE LOS TŘÍDNÍ LOTERIE BOHATSTVÍ
Přes 1.300.000.000 Kč vyhrál hráčům třídní loterie od převratu

DIPLOMAT náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejmávanějšími osobnostmi. Je to bělostný klasický krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání
KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 – Dlouhá třída 17

F. X. Šalda

★ ČASOVÉ I NADČASOVÉ

Kniha feuilletonů, psaných v druhém a třetím desetiletí tohoto století, přibližuje jako žádná jiná jednoho z našich největších duchovních vůdců i nejširšímu čtenářstvu. 564 stran. 55 Kč, vázaná 65 Kč.

Ve spisech F. X. Šaldy dosud vyšlo:

DŘEVORYTY STARÉ I NOVÉ

Výbor nejkrásnějších povídek F. X. Šaldy. Brož. 30 Kč, vázané 40 Kč.

JUVENILIE I.

Kniha mladých kritických bojů, rozborů, studií, úvah, jež předvíдалa básnický dnešek. Brož. 40 Kč, vázané 50 Kč.

LOUTKY I DĚLNÍCI BOŽÍ

Román mladého hudebního skladatele zobrazuje zápas protichůdných ideí a jejich nositelů. Brož. 45 Kč, váz. 55 Kč.

MLADÉ ZÁPASY (Juvenilie II.)

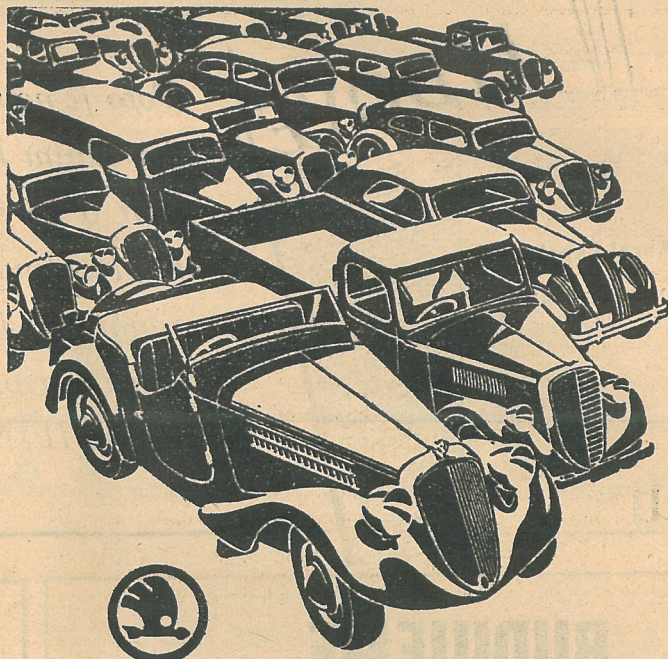
Zde jsou podrobeny kritickým rozborům nejzávažnější osobnosti novodobé naší literatury — jako: Sv. Čech, Jar. Vrchlický, Julius Zeyer, El. Krásnohorská, Jar. Hilbert a mnoho jiných. Brožované 45 Kč, vázané 55 Kč.

ŽIVOT IRONICKÝ A JINÉ POVÍDKY

Hrdinové těchto próz bojují s osudem v nerovném tragikomickém zápase o Boha, o štěstí a harmonii života. Brož. 30 Kč, vázané 40 Kč.

U knihkupců

MELANTRICH

Neopomeňte shlédnouti letošní modely a novinky aut ŠKODA na pražském Autosalonu - Pravé křídlo průmyslového paláce - 16.-25. října 1936

Také letos zřízen jest ve standu aut Škoda biograf - Denně od 11-13 a od 15-18 hodin předvádějí se snímky z posledních sportovních i studijních cest auty Škoda v Evropě, Africe, Asii a Americe. - Také film barevný - Vstup volný

AUTO ŠKODA **ASAP**
Závod Mladá Boleslav

Správné součty!
píše
šítá
odečítá

SUNDSTRAND

amer. 10klávesový stroj

GIBIAN a spol., Praha II., Stěpánská 32.

Zašlete mi prospekt na SUNDSTRAND

Jméno: _____

Adresa: _____

fb

FR. BOROVÝ

Karel Čapek: **Dášeňka**, čili Život štěněte. Pro malé i velké napsal, nakreslil, vyfotografoval a zakusil Karel Čapek

Již 4. vydání, 111 kreseb, 36 fotograf. příloh. Vázané Kč 35.—.

Eduard Bass: **Klapzubova jedenáctka**. Povídky pro kluky malé i velké.

Již 7. vydání. — 26 veselých obrázků Josefa Čapka, z nichž 5 je barevných. Vázané Kč 27.—.

Jan Welzl: **Po stopách polárních pokladů**.

Již 3. vydání, 6 fotografických příloh. Nová úprava.

Brož. Kč 36.—, vázané Kč 46.—

U K N I H K U P C Ů

Tři úspěšné knihy

Toto je nová forma, kterou Lidové Noviny daly původním knihám svých feuilletonů: Úhledný sešit o 48 stranách pečlivě vytištěný na dobrý papír. Cena sešitu Kč 2,- jen pro stálé odběratele ranních Lidových Novin. — U všech knihkupců a v administracích: Brno, Česká 6 - Praha II., Národní 18 - Bratislava, Dunajská 21

BUDUJEME NÁRODNÍ GALERII!

Jsou to obrázková alba našich vůdčích osobností
Dosud vyšly:

MASARYK VE FOTOGRAFII

S úvodem Karla Čapka. 4. vydání!

BENEŠ VE FOTOGRAFII

S úvodem F. X. Šaldy

ŠTEFÁNIK VO FOTOGRAFII

Celou tu velkou práci, plodný a úspěšný život vůdců našeho zahraničního odboje zachycují tyto krásné fotografické dokumenty. — Každé dílo obsahuje 96 hlubotiskových stran
Jednotlivé svazky po Kč 75,- v krásné celoplátěné vazbě. Celá trilogie Kč 225,-. U knihkupců

NAKLADATELSTVÍ »ORBIS«, PRAHA

Tři pohledy do Sovětského svazu

v nejúspěšnějších románech nové sovětské literatury ve vydání autorisovaném Státním nakladatelstvím v Moskvě.

KNIHOVNA ŠESTINY SVĚTA

Leonid Sobolev:

GENERÁLNÍ OPRAVA

Román ruského námořnictva před revolucí, který hledá objektivně a spravedlivě příčiny revoluce v lidských srdcích a jasnosti a epickém kladem. 29 Kč, váz. 39 Kč.

Leonid Leonov:

CESTA NA OCEÁN (2 díly)

Jeden z největších knižních úspěchů v Sovětském svazu. Originální směr reality z nejrůznějších oblastí života v zemi sovětů a fantastického vyřízení budoucí světové války. Dva díly po 29 Kč, váz. po 39 Kč.

Vsevolod Ivanov:

DOBRODRUŽSTVÍ FAKIRA

Ironicky zabarvená švejkáda, v níž Sibířan všech řemesel a povolání, nakonec básník, vypravuje o svém životě a uvádí čtenáře do výstředních a napínavých situací i do pochopení dnešního Ruska. V tisku.

Ochoťně zašle a přihlášku k odběru KNIHOVNY ŠESTINY SVĚTA přijme váš knihkupec nebo nakladatelství

ŠFINX, B. JANDA, PRAHA XVI., PŘEMYSLOVA 16

NOVINKY TOHOTO TÝDNE:

Karel Čapek: Francouzská poesie

Překlady. S předmluvou Vítězslava Nezvala. Během měsíce již 3. vydání. — Brož. Kč 25,—, váz. Kč 35,—, v polokožené vazbě Kč 45,—, v pergamenové vazbě Kč 45,—. Zvláštní vydání ve volných arších Kč 50,—

Ivan Jelínek: Nedělní procházka

České básně sv. 15. Brož. Kč 15,—, váz. Kč 25,—

Voskovec & Werich: Nebe na zemi

Osvobozené divadlo o prologu a 11 obrazech. Kč 15,—

U knihkupců - FR. BOROVÝ

DOST S EXPERIMENTY! Za letošní zimu se konečně naučte řeči, kterou si dávno přejete ovládat. Není třeba dále plýtvat časem a penězi; není třeba začínat vždy znovu. S Linguaphonem půjdete najisto. Metoda, kterou již vyzkoušel milion lidí před Vámi, přivede i Vás nyní k cíli. Všimněte si letáku, který je k našemu dnešnímu vydání přiložen!